

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

Katedra českého jazyka a literatury

Pojmenování nemocí a jejich příznaků v internetových diskusích

Diplomová práce

Autor: Bc. Radim Pecha
Studijní program: N7503 – Učitelství pro 2. stupeň základní školy
Studijní obor: Učitelství pro 2. stupeň ZŠ - český jazyk a literatura
Učitelství pro 2. stupeň ZŠ - občanská nauka
Vedoucí práce: PhDr. Jana Bílková, Ph.D.

Hradec Králové

2016

Zadání diplomové práce

Autor: Radim Pecha

Studium: P14P0937

Studijní program: N7503 Učitelství pro základní školy

Studijní obor: Učitelství pro 2. stupeň ZŠ - český jazyk a literatura, Učitelství pro 2. stupeň ZŠ - občanská nauka

Název diplomové práce: **Pojmenování nemocí a jejich příznaků v internetových diskusích**

Název diplomové práce AJ: Names of diseases and their symptoms in internet discussions

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Porovnání laických pojmenování nemocí s odbornou lékařskou terminologií. Stěžejní částí diplomové práce bude analýza vybraných diskusních textů z online poradenství.

Honzák, R.: Komunikační pasti v medicíně. Praktický manuál komunikace lékaře s pacientem. Praha: Galén 1997. Loucká, P.: Česká lékařská terminologie. Její vznik a vývoj. Vesmír, 74, 1995, č. 6, s. 316. Marečková, E. Reichová, H.: Úvod do lékařské terminologie. Základy latiny s přihlédnutím k řečtině. 3. oprav. vyd. Brno: MU 1991. Poštolková, B.: O české terminologii. Praha: Academia 1983. Svobodný, P.: "Tak copak Vám schází?" Komunikace mezi lékařem a pacientem. In: Komunikace a izolace v české kultuře 19. století. Sborník příspěvků z 21. ročníku symposia k problematice 19. století. Praha: Koniasch Latin Press, 2002, s. 44-65. Vokurka, M.: Praktický slovník medicíny. Praha: Maxdorf 1995.

Garantující pracoviště: Katedra českého jazyka a literatury,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: PhDr. Jana Bílková, Ph.D.

Oponent: PhDr. PaedDr. Miloslav Vondráček, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 19.1.2015

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval pod vedením vedoucí práce samostatně a uvedl jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Jindřichově Hradci dne 23. 5. 2016

.....

Radim Pecha

Poděkování

Chtěl bych poděkovat vedoucí diplomové práce PhDr. Janě Bílkové, Ph.D. za odborné vedení práce a cenné rady, které mi pomohly tuto práci zkompletovat.

Anotace

PECHA. Radim. Pojmenování nemocí a jejich příznaků v internetových diskusích. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2016. 73 s. Diplomová práce.

Tématem diplomové práce je pojmenování nemocí a jejich příznaků v internetových diskusích. Diplomová práce se bude skládat z teoretické a praktické části. Teoretická část se bude zabývat stručnou historií medicíny, jejími obory a v neposlední řadě tvořením odborných termínů v jazyce latinském, řeckém a českém. Dále budou představeny webové portály zabývající se online poradenstvím v oblasti lékařství.

V praktické části budou porovnána laická pojmenování nemocí a jejich příznaky s odbornou lékařskou terminologií. K analýze pojmů budou využívány etymologické slovníky, slovníky spisovné a nespisovné češtiny, ale i slovníky lékařské. Jazykový materiál bude vybrán z online diskusí, které mají charakter lékařské poradny.

Klíčová slova: diskuse, lékařství, nemoci, terminologie

Annotation

PECHA, Radim. Names of diseases and their symptoms in internet discussions. Hradec Králové: Pedagogical Faculty, University of Hradec Králové, 2016. 73 s. Diploma Dissertation Degree Thesis.

This Master's Thesis is supposed to introduce the names of diseases and Their symptoms in the internet discussions. The thesis consists of the theoretical and practical part. The former deals with the brief history of medicine, its branches and also with the term formation in Latin, Greek and Czech. Further, the web portals interested in online consulting in the field of medicine.

The latter, practical part, covers the comparison between the lay names of the diseases, their symptoms and the proper medical terminology. The term analysis will be supported by the etymology dictionaries, dictionaries of standard and non-standard Czech and, finally, by medical dictionaries. Language material is taken from the online discussions having the consulting effect.

Keywords: discussion, medicine, diseases, terminology

Obsah

Úvod	9
1 Historický vývoj lékařské nomenklatury	10
1.1 Přehled vývoje řecko-latinské lékařské terminologie	10
1.2 Shrnutí vývoje řecko-latinské terminologie	15
1.3 Vývoj české lékařské nomenklatury	16
2 Tvoření latinských a řeckých lékařských termínů	19
3 Tvoření českých názvů nemocí	21
4 Lékařské obory	24
4.1 Psychiatrie	24
4.2 Dermatologie	26
4.3 Chirurgie	27
4.4 Gastroenterologie	28
4.5 Otorhinolaryngologie	29
4.6 Gynekologie	30
4.7 Oftalmologie	31
4.8 Neurologie	32
5 Diskusní fóra	34
5.1 Doktorka.cz	34
5.2 uLékaře.cz	36
5.3 LiveDOCTOR.cz	38
5.4 Umírání.cz	38
5.5 Porad'te.cz	39
6 Termíny z oblasti psychiatrie	41
6.1 Halušky	41
6.2 Schíza	42
6.3 Depka	42
6.4 Abst'ák	43
7 Termíny z oblasti dermatologie	45
7.1 Drbání	45
7.2 Bolák	46
7.3 Opruzeniny	47
7.4 Bulka	48
7.5 Beďary	49
8 Termíny z oblasti chirurgie	50
8.1 Houser	50
8.2 Šlic	51

9 Termíny z oblasti gastroenterologie a otorhinolaryngologie.....	53
9.1 Chroptění.....	53
9.2 Škrundání	54
10 Termíny z oblasti gynekologie a urologie	55
10.1 Špinění	55
10.2 Pálení penisu	56
10.3 Žízivka	57
11 Termíny z oblasti oftalmologie.....	59
11.1 Mžitky	59
11.2 Mlaskání v oku.....	61
12 Termíny z oblasti neurologie	62
12.1 Brnění v noze	62
12.2 Mrákoty.....	63
12.3 Škubání v těle.....	64
12.4 Cukání	65
Závěr.....	67
Zdroje	69
Primární:	69
Sekundární:	70
Seznam použitých zkratk.....	73

Úvod

Tématem diplomové práce je porovnání laického pojmenování nemocí a jejich příznaků v internetových diskusích s lékařskou terminologií. Soudobé laické pojmenování symptomů nebo nemocí je v současnosti velmi rozvolněné. Lidé využívají mnoho laických výrazů k pojmenování různých jevů z oblasti lidského zdraví. Lékaři v odpovědích na dotazy často používají stejné laické výrazy jako tazatelé. Je to z důvodu lepší srozumitelnosti pro klienta.

Cílem diplomové je srovnání laických výrazů s lékařskými termíny z online poradenství a diskusí a na základě jazykového materiálu provést analýzu, která by měla popsat odlišnosti mezi laickými a odbornými výrazy.

Diplomová práce se skládá z teoretické a praktické části.

Teoretická část se zabývá stručnou historií medicíny. Především vývojem lékařské nomenklatury z pohledu latinského, řeckého a českého jazyka. Další oblastí teoretické části je tvoření odborných termínů v latině, řečtině a češtině. Dále je pozornost věnována lékařským oborům, které jsou nedílnou součástí praktické části diplomové práce. Zřetel je brán na webové portály zabývající se online poradenstvím v oblasti lékařství, jež jsou v této práci představeny.

V praktické části jsou porovnána laická pojmenování nemocí a jejich příznaky s odbornou lékařskou terminologií. Jazykový materiál je vybírán z internetových diskusí, jež mají charakter lékařské povahy. Pozornost je věnována nejfrekventovanějším a nejvyužívanějším laickým výrazům z daných webových portálů. Z následného porovnání laického a odborného výrazu je vysvětlena definice pojmu a jeho etymologie. K analýze jsou využívány etymologické slovníky, slovníky spisovné a nespisovné češtiny, ale i slovníky lékařské.

1 Historický vývoj lékařské nomenklatury

Lékařská terminologie má svůj původ v antických jazycích, poněvadž antické jazyky vyhovují požadavkům, které jsou kladeny na odborné výrazy, tj. jednoznačnost, výraznost, mezinárodní přijatelnost a srozumitelnost. Latina jako mrtvý jazyk se již nemění a také se politicko-mocensky neprosazuje, z tohoto důvodu je uplatňována i v současnosti nejen v lékařském názvosloví.

Základem mezinárodní lékařské nomenklatury jsou tedy slova z antických jazyků (řečtina a latina) nebo v duchu antických jazyků nově utvořená. Latinská derivovaná slova se zásadně řídí morfologickými pravidly, jejich přesnost a srozumitelnost je posílena i přísným slovosledem u víceslovných pojmů. Méně termínů je arabského nebo jiného původu.

„Latina pro svoji stabilitu a výrazovou bohatost byla po staletí mezinárodním vědeckým jazykem, doplňovaným řeckými výrazy a slovotvornými elementy. I když latina ve 20. století ustoupila do pozadí, zůstal z ní v medicíně jako funkční jádro medicínský pojmenovací systém, systém stále doplňovaný a upravovaný, odborné názvosloví anatomické, fyziologické, patologické, klinické. Jeho mezinárodní použití vyžaduje, aby bylo jednotné a pro všechny závazné.“ (Musil 2007: 10)

1.1 Přehled vývoje řecko-latinské lékařské terminologie

Lékařské termíny se poprvé v písemné podobě objevily v 5. století před naším letopočtem. Jedná se o sbírku *Corpus Hippocraticum* (Hippokratovská sbírka), která byla inspirována Hippokratem z Kósu. Obsahuje asi 60 lékařských spisů různorodé povahy a stáří. Sbírkou byla napsána řeckým íónským dialektem. Autoři sbírky jsou anonymní. Z důvodu anonymity autorů nejsou všechny pojmy a priori výrazy skutečné lékařské terminologie. *„Otázka, zda je možno již v souvislosti s hippokratovými texty hovořit o lékařské terminologii, je mezi badateli předmětem sporu. Někteří badatelé poukazují na neustálenost a nesystémovost pojmů obsažených v Corpus Hippocraticum, a domnívají se proto, že počátky terminologie nutno hledat až v pozdějším helénistickém období (Schironi 2010, s. 338–339). Zastánci terminologie v Corpus Hippocraticum naopak upozorňují na přítomnost pro terminologii typických jazykových prvků.“ (Beran 2013: 82)*

Řecká lékařská terminologie se v průběhu staletí rozvíjela. Vývoj souvisel s pokrokem medicíny a jejích poznatků. Aristotelovy přírodovědné spisy měly vliv na rozvoj lékařské

nomenklatury, především díla *Historia animalum*, *De partibus animalum*, *De generatione animalum*.

V období helénismu se na vývoji lékařské terminologie výrazně podepsala alexandrijská lékařská škola. Mezi její významné představitele patřil Hérofilos z Chalkédonu a Erasistratos, kteří rozšířili lékařské názvosloví o termíny z oblasti anatomie, ke kterým dospěli prostřednictvím pitev a vivisekcí na zločincích odsouzených k smrti. Hérofilos obohatil lékařské názvosloví o termíny *duodenum* („dvanáctník“), *cornea* („rohovka“), *arachnoidea* („pavučnice“). (Šimon 2009: 12–13)

Pro účely výuky studentů lékařství napsal Rufus z Efusu *Onomastikon* (v českém překladu *O názvech částí lidského těla*) na konci 1. století před naším letopočtem. Shrnul způsoby homeostázy, což je udržování konstantních podmínek v organismu, a dále napsal pojednání o chorobách ledvin a močového měchýře.

Galén z Pergamu uzavírá vývoj antické řecké medicíny ve 2. století našeho letopočtu. Galén z Pergamu byl lékař v gladiátorské škole a posléze se stal osobním lékařem císaře Marka Aurelia. Jeho velkolepé dílo je syntézou všech tehdejších poznatků o lékařské medicíně. Galénova syntéza se záhy stala zosobněním antické medicíny jako takové. Až do 17. století se využívaly především jeho poznatky pro medicínu (Šimon, 2009a: 19–22).

S příchodem Římanů do Řecka se postupně objevovaly v lékařské terminologii latinské pojmy. Dosavadní řecké termíny byly často nahrazovány latinskými ekvivalenty. „*Nejdříve se latinský ekvivalent objevuje buď v pevné vazbě na řecký termín (tj. zároveň je uvedena řecká i latinská varianta termínu), nebo se v textech vyskytuje separovaně, přičemž v některých situacích je častěji užíván termín řecký, v jiných latinský.*“ (Langslow 2002: 78)

Latinské a řecké lexikum je do 5. století našeho letopočtu různě zastoupeno. V oblasti anatomické terminologie dominuje latina, především u Scribonia Larga (1. st. po Kr.), Theodora Prisciana (4. st. po Kr.) a Cassia Felixe (5. st. po Kr.), což byli římsí lékaři píšící o medicíně. „*Je třeba upozornit ještě na jednu významnou skutečnost, a to že parametry lékařské terminologie zachycené v dílech zmíněných latinských autorů, poprvé odpovídají, byť v hrubých rysech, charakteru současné lékařské terminologie, v níž jsou obdobným způsobem zastoupeny jak řecké, tak latinské jazykové prvky.*“ (Beran 2013: 26)

Důležitý vliv na středověkou západní lékařskou terminologii měla univerzitní medicína a také klášterní medicína. Pro studenty medicíny ve středověku byly při studiu klíčové texty

pocházející ze Salernské lékařské školy, která byla první samostatnou lékařskou školou v latinském prostředí.

Společným jmenovatelem středověkých lékařských spisů je užití latiny. Základem pro ni jsou řecké antické texty, které byly získávány prostřednictvím překladů z arabštiny. Tímto způsobem se středověká západní Evropa seznamovala s podstatnou a důležitou částí řeckého kulturního dědictví. Avšak ve středověku mohl každý kompilovat, doplňovat či upravovat původní text svévolně. Tato skutečnost měla za následek vznik mnoha opisů nejasného původu a tím ztížila orientaci a sledování jednotlivých textových tradic. Příkladem této problematiky je kompendium *Isagoge* (v českém překladu *Úvod do medicíny*), které bylo nejčtenějším lékařským dílem. V současnosti nelze přesně určit autora. Podle latinských rukopisů by měl být autorem Johannitius, syn nebo žák známého komentátora lékařské literatury Jana z Alexandrie, nicméně současní badatelé se domnívají, že předlohou k latinskému textu byla arabská práce, která v arabských zemích kolovala ve třech verzích.

Lékařskou nomenklaturu ovlivňovaly arabské lékařské texty, jejichž termíny jsou užívány dodnes, například *vena saphena* („skrytá žíla“, z arabského al-safen).

S počátkem renesance a v souvislosti s novými objevy docházelo k pozvolnému opouštění galénovských dogmat, která byla v centru pozornosti několik staletí. I z veřejného života se vytrácí latina jako univerzální a mezinárodní komunikační prostředek, tuto funkci začínají plnit jazyky národní. Latina si i nadále udržuje pevné postavení v jazyce jednotlivých vědních disciplín, například na pražské lékařské fakultě byly často přednášky vedeny v latině až do roku 1848. (Marečková a spol., 2002: 581 – 587).

Největší pozornost z lékařských oborů v období renesance byla věnována anatomii. Byly vytvořeny základy moderní anatomické nomenklatury. Zasloužil se o to především Andreas Vesalius (vlastním jménem Andries van Wesel), který se nepokoušel při sestavování pojmenování o radikální inovaci, ale vycházel z významných děl Galéna. Vesalius nahrazoval řecké a arabské pojmy latinskými a tím stanovil moderní podobu anatomického názvosloví. Jeho dílo *De humani corporis fabrica* vzbudilo kritickou diskuzi u badatelů. Byla mu vyčítána ztráta popisné funkce anatomického názvu, která byla způsobena zavedením řadových číslovek. V reakci na Vesalia vydal v roce 1555 francouzský anatom Jacques Dubois anatomický spis *De re anatomica isagoge*, v němž vytvořil originální názvy pro označení svalů, cév a nervů. Inspiroval se středověkou nomenklaturou, přičemž zavedl jednoduché syntaktické vazby – na rozdíl od původní středověké lékařské terminologie, kde byly složité

syntaktické vazby skládající se z několika předložek. Tím se anatomická nomenklatura velmi přiblížila anatomii dnešní.

Na přelomu 15. a 16. století zaznamenalo lékařství zásadní pokrok. Především v Evropě se věnovala pozornost antické starověké medicíně. Návrat k původním antickým textům měl za následek, že se evropští vědci a lékaři snažili oprostít od mystických prvků a nepřesností. Opírali se o racionalitu a zkušenost. Například Paracelsus (vlastním jménem Philippus Aureolus Theophrastus Bombastus von Hohenheim) zásadně nesouhlasil s antickými a arabskými lékařskými autoritami, a proto veřejně spálil příručku z pasáží děl Galéna a Avicenny. Paracelsus přinesl nový pohled na podstatu některých nemocí; epilepsie již nebyla posedlost zlým duchem ale nemoc; určil příčiny syfilis a stanovil její diagnostiku, a tím obohatil nejen lékařskou nomenklaturu. Dalším významným lékařem byl Girolamo Fracastoro, který položil základy terminologie infekčních nemocí.

V 16. století byla lékařská nomenklatura obohacena v oboru fyziologie a patologie. Zasloužil se o to Jean Fernel, který mj. rozlišil klinické příznaky a symptomy. Podobu patologické a klinické terminologie nejuceleněji popsal Pieter van Foreest, který napsal rozsáhlý soubor o dvou tisících kasuistikách. Nově vytvářené termíny měly jazykovou bázi obdobnou jako v antice a ve středověku. Jejich charakteristickým znakem byl i nadále vysoký podíl kompozit složených z řeckých slovtvorných komponentů.

Během 17. století se například v anatomické nomenklatuře definitivně prosadily deskriptivní názvy tělesných struktur. Nicméně žádoucí jednoty nebylo dosaženo, jelikož v období 17. až 19. století bylo publikováno mnoho lékařské literatury a počet názvoslovných variant byl velmi vysoký. V 18. a 19. století se k latinským variantám přidaly názvy v národních jazycích, čímž se lékařská terminologie dostala do stavu kritického. Příkladem této problematiky je skutečnost, že na konci 19. století existovalo více než padesát tisíc anatomických názvů, které popisovaly přibližně jen šest tisíc anatomických struktur. (Sakai 2007: 64 – 81)

Až v roce 1887 se poprvé sešla tzv. Anatomická společnost (Anatomische Gesellschaft), kde se projednával návrh na jednotnou anatomickou nomenklaturu. Nejdříve zasedali na jednání pouze německy mluvící anatomové, v následujících letech byli přizváni britští, američtí, italské a belgičtí anatomové. *„Práce na nové nomenklaturační soustavě trvaly plných šest let a byly rozděleny podle tělních systémů mezi několik pracovních skupin, jejichž činnost byla koordinována ústřední ediční komisí. Byly přitom respektovány požadavky: 1) aby každá anatomická struktura měla pouze jediný název, 2) aby názvy byly latinské a v korektních*

gramatických tvarech, 3) aby jména byla krátká a jednoduchá, 4) aby slovní podoba názvu byla pouhým paměťovým nástrojem, nikoliv vyčerpávající definicí, 5) aby odvozené výrazy zřetelně odrážely výraz původní (např. subst. femur -> adj. femoralis) a 6) aby byly jasně vymezeny adjektivní antonymní dvojice, určující vzájemné vztahy (např. dexter X sinister, major X minor, profundus X superficialis). Výrazné spory vyvolal americký požadavek tzv. mononymie (tj. popis struktur pomocí kompozitního jednoslovného termínu, např. medipedunculus místo pedunculus cerebellaris medius) a otázka legitimacy zažitých a oblíbených eponymních názvů.“ (Beran 2011: 15)

Vzájemné jednání mělo za následek odmítnutí principu mononymie a navrhovaného řešení eponym.

Nově vypracované názvosloví bylo oficiálně přijato v roce 1895 v Basileji. Do dějin medicíny vstoupilo pod jménem *Basilejské anatomické názvosloví*. Na více než čtyřicet let se stalo závazně uznávaným v německy hovořících zemích, ve Skandinávii, v Nizozemí, Itálii, Rusku, Anglii, Japonsku a ve Spojených státech amerických.

V roce 1933 vydala Velká Británie a Irsko svou vlastní revizi *Basilejského anatomického názvosloví* pod názvem *Birminghamská revize*. Německá anatomická společnost v Jeně schválila v roce 1935 novou anatomickou nomenklaturu - *Jenské anatomické názvosloví*. Nicméně až v roce 1955 byla schválena první mezinárodně uznávaná anatomická nomenklatura pod názvem *Pařížské anatomické názvosloví*. Prošla šesti revizemi, a to v letech 1960, 1965, 1975, 1983, 1989, 1998. Poslední změna v roce 1998 byla publikována pod názvem *Terminologia anatomica*, jakožto jediná a mezinárodně uznávaná nomenklaturní norma rušila platnost všech předchozích revizí.

V průběhu druhé poloviny 20. století byly sestaveny nomenklaturní korpusy pro histologii, embryologii a farmakologii. Též byla snaha systematizovat patologické názvosloví. *Evropský lékopis*, ze kterého mj. vychází mezinárodní farmaceutická terminologie, byl schválen v roce 1948 a z hlediska terminologie je důležité, že jak *Evropský lékopis*, tak jeho národní varianty kodifikují latinskou podobu názvů pro léčivé a pomocné látky. Latinské názvy mají triviální podobu. Jejich lexikální i syntaktická forma většinou odpovídá střeoevropským farmaceutickým zvyklostem. „V rámci harmonizace s evropským prostorem však dochází v posledních letech k drobným syntaktickým úpravám. Jedná se zejména o časté nahrazování tradičního adjektivního determinantu determinantem substantivním, který se navíc mnohdy objevuje v antepozici, např. calcium oxydatum -> calcii oxidum, ammonium chloratum -> amonii chloridum, natrium salicylicum -> natrii salicylas, kalium nitricum ->

kalii nitras. Přestože řečtina a latina tvoří nadále minimálně v oblasti slovo tvorby její dominantní složku, zaznamenáváme silící vliv národních jazyků. Ten je v evropských zemích mapovatelný již od 16. století. Znárůňování lékařské terminologie je nejvíce patrné ve Francii, Itálii a Anglii, pomaleji probíhá v Německu a střední Evropě.“ (Marečková a spol. 2002: 585)

Světová zdravotnická organizace publikuje v desetiletých intervalech tzv. Mezinárodní klasifikaci nemocí. V návaznosti na ni vznikají jednotlivé národní varianty. Jednotčím prvkem není mezinárodní latinský název, nýbrž pouhý kód nemoci. Například diagnóza s kódem E790 zní v anglickém jazyce „*Hyperuricemia without signs of inflammatory arthritis and tophaceous disease*“, v jazyce českém „*Hyperurikemie bez známek zánětlivé artritidy a tofů*“. V pravém slova smyslu se nejedná o terminologickou kodifikaci, ale o statistickou příručku koordinující jednotlivé národní termíny a umožňující jejich počítačové zpracování. (Marečková a spol. 2002: 584)

1.2 Shrnutí vývoje řecko-latinské terminologie

Počátek řecké terminologie je spjat se jmény Apollón, Asklépios, Hippokrates z Kósu (rozlišil žíly flébes a tepny aer térein; dále stanovil humorální teorii, která byla později důležitá pro lékařský obor psychologie) a Aristotelés (př. diaphragma bránice; pancreas slinivka). V Římě se o rozvoj lékařské nomenklatury zasloužil Aulus Cornelius Celsus (př. sutura = šev; patella = číška; cartilago = chrupavka) a Claudius Galenus (př. Coccyx = kostrč; tarsus = hlezno). Arabská medicína měla na utvoření lékařské nomenklatury také značný podíl. Významní arabští lékaři byli Abú Bakr Muhammad ibn Zakaríja al-Rází, Avicenna a Averrois.

Při tvorbě lékařského názvosloví se mnozí inspirovali i ve jménech římských a řeckých bohů. Například: Venuše – Morbus Veresis – Venerická choroba; Hymén – hymen – panenská blána; Ména – emmema – menstruace.

Od konce starověku až do 10. století byl úpadek v klasické medicíně. Avšak lékař Constantinus Africanus proslul svými překlady arabských a řeckých textů do latiny, mj. zavedl pojem *cataracta* neboli šedý zákal.

Základy moderního anatomického názvosloví jsou spjaty se jmény Jacques Dubios (vytvořil nové latinské termíny pro svaly, cévy a nervy), Andreas Vesalius (pojmenoval

všechny části lidského těla latinsky) a Gaspard Bauhin (zavedl přesný systém popisu anatomických struktur).

Do konce 19. století byla anatomická terminologie značně rozvolněná. Pokusy o kodifikaci anatomického názvosloví byly realizovány v roce 1895 pod názvem *Basilejské anatomické názvosloví* a dále v roce 1935 jako *Jenské anatomické názvosloví*. První mezinárodně ustanovené anatomické názvosloví bylo schváleno v roce 1955 pod názvem *Pařížské anatomické názvosloví*.

V současnosti se v anatomické terminologii prosadila především latina, ovšem v klinické terminologii převažuje řečtina. V praxi se používají pouze latinské a řecké názvy pouze pro stanovení diagnózy. V ostatních případech se jedná většinou o cizí slova s českými příponami, například *fractura phalangis distalis digiti V. manus lat. sin.* čili *zlomenina distální falangy V. prstu LHK* (=levá horní končetina).¹

Vývoj lékařské terminologie byl velmi zdlouhavý a nyní se neustále aktualizuje a reviduje. Latina je stále dominantním jazykem v lékařské nomenklatuře, nicméně silný vliv angličtiny a francouzštiny se projevuje stále více. V současnosti se autoři nových, nebo revidovaných názvů chorob a symptomů inspiroují v anglickém a francouzském jazyce. Například *measles* (je odborným synonymem *morbili*, latinského výrazu pro spalničky); *heel cord* (synonymum pro Achillovu šlachu v odborné literatuře); *crise* (záchvat); *risque* (riziko).

1.3 Vývoj české lékařské nomenklatury

První dochovaný spis obsahující českou lékařskou terminologii pochází z přelomu 9. a 10. století. Je napsán cyrilicí a opírá se o učení Aristotelovo.

Ve vrcholném a pozdním středověku bylo napsáno nejvíce lékařských děl od počátku medicíny. Jednalo se především o rukopisy lékařských děl, které byly uchovávané v kláštorech. Za vlády Přemysla Otakara I. (vládl v letech 1192–1193 a 1197–1230) vznikla hodnost královského lékaře. Nicméně léčebné výkony prováděli převážně holiči a ranhojiči.

Lékařské spisy se v Čechách objevovaly před založením lékařské fakulty. Jednalo se o *Olomoucký rostlinář* a díla Mistra Bartoloměje z Chlumce, přezdíváného Klaret, který napsal

¹ NĚMCOVÁ, Daniela. Úvod do lékařské terminologie Rembrandt: Hodina anatomie doktora Tulpa, 1632, galerie Mauritshuis, Haag [online prezentace]. 2014 [cit. 2016-01-08]. Dostupné z: <http://slideplayer.cz/slide/4129106/>

Bohemář, Glosář, Vokabulář gramatický a Complexionarius, jež pojednávají o lékařské terminologii. (Loucká 1995: 316)

V 15. století byl vydán *Sborník lékařských rukopisů bratra apatekáře řádu sv. Františka* a překlad *Rukopisu podle Rhazesova učení*. *Sborník lékařských rukopisů bratra apatekáře řádu sv. Františka* zachytil dosavadní úroveň znalostí vnitřního lékařství v Čechách. Překlad *Rukopisu podle Rhazesova učení* obsahuje návody k léčení nejrůznějších zranění, onemocnění a také podává výklad českých termínů. Loucká (1995: 316) uvádí následující příklady *jáhla* (vyraženina na těle k jáhlám podobná); *kostřec* (dnes kostrč); *zásteh* (zašitá rána); *zbroj* (penis).

V 16. století se věnovala větší pozornost medicíně. Mezi české obyvatelstvo se rozšířil syfilis, spála a tzv. „anglický pot“². Z těchto důvodů zaznamenalo lékařství značného pokroku. Byla vydána řada lékařských spisů. „*Kromě monotematických děl čistě praktického rázu (M. Klaudián, překlad Rosslinova spisu Zpráva ženám těhotným a babám pupkořezným netoliko prospěšná, ale taky potřebná) se objevovaly i spisy zabývající se celkovým přístupem k životu (např. Daniel Adam z Veleslavína r. 1587 upravil a vydal veršovaný překlad naučení vedoucích k zachování strídmého života od lékařů salernské školy). V té době byla rovněž zavedena funkce městského lékaře, městského chirurga a porodní báby. Lékaři však neměli řádné odborné vzdělání (na rozdíl od doktorů - absolventů univerzity).*“ (Loucká 1995: 316)

S rozvojem lékařství byla obohacena lékařská nomenklatura o dnes již nepoužívané termíny: *blivačka* (nemoc, když ze žlázy žaludkové plina přicházejí; dnes je tento pojem spjat se synonymem přesličkové natě); *pěnokrevnost* (cholera); *spolubřišný* (spolubřišní bratři, dvojčata); *vyřezanec* (dítě, které bylo vyjmuto císařským řezem).

První lékař, který přednášel studentům o anatomii, byl Adam Huber z Reisenbachu, současník Tadeáše Hájka z Hájku, po kterém mj. převzal funkci císařova osobního lékaře. Adam Huber přednášel v letech 1577–1581 na artistické fakultě karolinské akademie. Jeho koncepce přednášek vycházela z poznatků Andree Vesalia. Avšak studentům nedemonstroval anatomii pomocí pitevního materiálu, ale ještě stále podle obrazových tabulí.

Na konci třicetileté války, v roce 1648, byla česká populace zdecimována válečnými útrapami, ale především několika morovými epidemiemi (v letech 1624, 1631, 1639, 1648) a hladomory. Z těchto důvodů přibývalo graduovaných lékařů. V tomto období napsal Jan

² „Anglický pot“ neboli sudor anglicus je smrtelná nemoc, která je doprovázena silnou bolestí hlavy, zvýšenou tělesnou teplotou a silným pocením. (Kábrt 1984: 105)

Ámos Komenský spisy *Janua linguarum reserata* a *Orbis pictus*, obsahující dodnes využívané termíny, například *lýtko*, *jícen* a *mikter* (slinivka břišní).

Za vlády Marie Terezie se české veřejné zdravotnictví začalo organizovat pod centralizovanou správou. *Generální medicínský řád* z roku 1752, který přinesly Tereziánské reformy, stanovoval pevná pravidla pro lékařský personál. V roce 1753 započala dohlížet na zdravotnictví rakouskouherská dvorská zdravotní deputace. Josef II. byl důslednější v požadavcích na vzdělávání všech lékařských pracovníků. Bylo zakázáno svévolně uskutečňovat léčbu lidem bez zkoušek a oprávnění. Tyto reformy pozvedly české lékařství.

Skutečný rozvoj české lékařské nomenklatury byl během národního obrození. Terminologie byla rozčleněna na jednotlivé obory a také byla obohacena okolními slovanskými i neslovanskými jazyky. Jednalo se například o termíny *dvanáctnice* (dnes dvanácterník), *cholera*, *horečka*. Vytvářela se i nová slova nejčastěji skládáním: *bolekyčlost*, *slabohlednost*, *slzovod*, *vejcovod*. Do lékařské terminologie bylo přejato i několik slov z běžné mluvy: *davice* (vřed v hrdle), *chřpenina* (neduh/chřipka), *ošinutí* (podvrtnutí nohy), *pelikán* (nástroj k trhání zubů), *podvrženec* (tělesně nebo psychicky postižený člověk), *záraza* (nákaza). Většina těchto slov později ztratila terminologickou povahu.

V období národního obrození existovalo i několik termínů pro jednu konkrétní nemoc či pro tělesné orgány: tuberkulóza – *churaviny*, *úbytě*, *souchotiny*, *hubeniny*; neštovice – *granát*, *ošpice*, *osutiny*; oční duhovka – *duha*, *oční hvězda*, *obloha*. Dnes existují výrazy, které jsou považovány za neoborné, ale v době národního obrození byly terminologizovány, například *kříž*, *ohryzek*.

V 19. století bylo napsáno mnoho děl o odborném názvosloví. Václav Staněk napsal v roce 1840 *Dra Václava Staňka Pitevní Atlas do desatera tabul sestavený a k snadnějšímu porozumění pitvy s připojeným vysvětlováním obrazů vydaný a Základové pitvy, čili soustavní rozbor a popis těla lidského a jednotlivých jeho částek*. Spolek lékařů českých vydal v roce 1863 *Slovník lékařské terminologie*, ze které později čerpala česká lékařská fakulta, jež byla založena v roce 1882.³

Od počátku 20. století docházelo k větší komunikaci mezi lékaři různých národností, a vzrůstal tak požadavek mezinárodní srozumitelnosti. Podstatná součást české terminologie je

³ HOUSEK, František. Před půldruha stoletím vznikl v Praze Spolek lékařů českých. In: Medical Tribune [online]. 2012 [cit. 2016-01-08]. Dostupné z: <http://www.tribune.cz/clanek/26978-pred-puldruha-stoletim-vznikl-v-praze-spolek-lekaru-ceskych>.

složena z internacionalismů, a to především z latiny a řečtiny. Některé výrazy jsou i počeštěné (například *infarkt myokardu*). Mnohé z nich ani v současnosti nemají český ekvivalent.

2 Tvoření latinských a řeckých lékařských termínů

Tato podkapitola se věnuje latinskému tvoření slov. Vedle jednoduchých termínů se často vyskytují v lékařské nomenklatuře výrazy složené. Správné rozpoznání jednotlivých složek takovýchto termínů je velmi užitečné a důležité.

Odvozená slova se tvoří v latině z jednoho slovního základu pomocí prefixů a sufixů. Předpony (prefixy) stojí před kořenem slova. Pozměňují a zpřesňují původní význam.

Latinské prefixy bývají obvykle původní předložky. Nejdůležitější jsou tyto: *a-* (od), *ab-* (oddálení), *ap-* (směrem), *circum-* (kolem, okolo), *e-* (se, ze), *im-* (dovnitř), *infra-* (pod), *inter-* (mezi), *intra-* (uvnitř, dovnitř), *pro-* (před), *sub-* (pod), *super-* (nad, přes), *trans-* (přes). Konkrétně: *a-movere* (odstranit), *circum-trahere* (ohraničený), *extra-systole* (předčasný srdeční stah), *infra-scapularis* (podlopatkový), *inter-ossesus* (mezikostní), *super-renalís* (nadledvinový).

Existují předpony, jež se nevyskytují jako předložky, nicméně jsou velmi důležité. Například: *di(s)-* (rozdělení), *dif-* (oddělení), *di-* (zápor u adjektiv), *in-* (zápor, ne-), *im-* (bez), *re-* (zpět, znovu, opět), *se-* (od). Konkrétně: *dis-tribuere* (rozdělovat), *di-latus* (rozšíření), *dis-similis* (nepodobný), *in-sanabilis* (nevléčitelný), *re-infectio* (nová nákaza).

Latinské sufixy se přidávají za kmen slova, jako je tomu v českém jazyce. Přípony pomáhají tvořit nové výrazy s různým významem. Latina má odlišné sufixy u substantiv a adjektiv. U substantiv jsou to nejčastěji přípony: *-ia*, *-tas*, *-itas* (vlastnost), *-or* (původce činnosti, činitel, duševní nebo tělesný stav), *-ura* (činnosti), *-mentum* (nástroj, prostředek nebo výsledek činnosti), *-olus* (zdrobnělina). Příklad sufixů u substantiv: *insan-ia* (šílenství), *deform-itas* (znetvoření), *adduct-or* (přitahovač), *curat-io* (ošetřování), *fract-ura* (zlomenina), *exit-us* (odchod), *medica-mentum* (lék), *alve-olus* (malá dutina).

Přípony u adjektiv: *-ilis* (možnost), *-bilis* (způsobilost), *-alis* (vlastnost odvozená od substantiv), *-osus* (plnost, příslušnost), *-eus* (náležející k něčemu), *-eus* (látka, podobnost, vztah k něčemu). Konkrétně: *frag-ilis* (křehký), *sana-bilis* (vléčitelný), *dors-alis* (zadní), *ven-osus* (žilní, žilnatý), *glut-eus* (hýžd'ový), *aqu-eus* (vodní, vodnatý).

Velmi často se v latině odvozené výrazy tvoří pomocí prefixů i sufixů zároveň. *In-sana-bilis* (nevléčitelný), *de-form-itas* (znetvoření), *in-spir-ium* (vdech), *ad-duct-or* (přitahovač), *intra-ven-osus* (nitrožilný).

Jako jsou slova latinská odvozená pomocí latinských předpon, tak i řecké prefixy jsou spojovány se slovním řeckým základem a tvoří nové významově odlišné termíny. Nejdůležitější řecké prefixy jsou tyto: *ana-* (nahoru, opět), *anti-* (proti), *ant-* (opačný účinek), *kata-* (cata), (shora, dolů), *dia-* (směr skrz, od sebe, roz-), *epi-* (u, při, na něčem), *hyper-* (nad, přes míru), *hypo-* (pod, dole, pod míru), *meta-* (vzadu, za, změna), *syn-*, *sym-* (spolu, dohromady). Příklady: *ana-mnesis* (rozpomenutí), *anti-biotica* (produkty plísní zabraňující růstu jiných organismů), *anti-dotum* (protijed), *cata-menia* (měsíční krvácení), *dia-gnosis* (rozpoznání choroby), *hyper-aemia* (překrvení), *hypo-trophia* (podvýživa), *sym-biosis* (soužití, spolužití).

Podobně jako řecké prefixy i řecké sufixy upřesňují význam termínu a stávají se nositeli významu. Nejužívanější řecké přípony jsou: *-itis*, *-itidis* (označuje zánětlivé onemocnění), *-oma*, *-omatis* (označuje obvykle nádor), *-osis* (označuje nezápětlivé onemocnění, nadbytek něčeho). Příklady: *arter-itis* (zánět tepny), *arthr-itis* (zánět kloubu), *thym-oma* (nádor z tkáně brzlíku), *nephro-osis* (nezánětlivé onemocnění ledvin), *cirrh-osis* (zatvrdnutí orgánu zmnožením vaziva).

V českém jazyce mohou být derivovaná slova složená ze dvou a více slovních základů, stejné je to i v latině. Slova složená mohou být utvořena ze substantiv, adjektiv, pronomin, numeralií, verb. Poslední složka má samostatný sufix, který náleží nové složenině. Složených slov latinských a řeckých se v medicíně užívá velmi často. Především řeckých složených slov je více než latinských. Pokud se latinská nebo řecká složená slova překládají do českého jazyka, tak se doslovnému překladu složených slov raději jazykovědci vyhýbají. Převážně v případech, kdy by nebyl překlad jednoznačný. (Kábrt 2004: 99)

Příklady skládání slov ze substantiv: *sternum* (kost hrudní) + *costa* (žebro) = *sternocostalis* (týkající se kosti hrudní a žeber); *atrium* (předsíň) + *ventriculus* (komora) = *atrioventricularis* (síňokomorový); *vesica* (močový měchýř) + *uterus* (děloha) = *vesico-uterinus* (týkající se měchýře močového a dělohy). Příklady skládání slov ze substantiva a verba: *aqua* (voda) + *ducere* (vést) = *aquae-ductus* (vodovod); *os* (kost) + *facere* (činit) = *ossi-ficatio* (kostnatění). Dále se v latině skládají slova z adjektiva a substantiva; adjektiva a verba; numeralia a verba; numeralia a adverbia.

Řecká složená slova jsou v lékařské nomenklatuře zcela běžná. Již ve staré řečtině byla velmi používána, jelikož řečtina má zvláštní schopnost utvářet kompozita. V medicíně, konkrétně v klinicko-patologické terminologii, mají značnou převahu nad latinskými názvy. Jejich tvoření je obdobné jako u latinských složenin.

Například složenina ze substantiv: *haima* (krev) + *kefale* (hlava) = *haemo-cephalus* (nahromadění krve v komorách mozkových); *haima* (krev) + *thorax* (hrudník) = *haemo-thorax* (krev v hrudní dutině); *gaster* (žaludek) + *algos* (bolest) = *gastr-algia* (bolení žaludku); *gaster* (žaludek) + *tome* (řez) = *gastro-tomia* (chirurgické otevření žaludku). Složenina z adjektiva a substantiva: *makros* (veliký) + *kefale* (hlava) = *macro-cephalia* (nadměrně veliká hlava); *polys* (mnohý) + *uron* (moč) = *poly-uria* (nadměrné močení); *pseudēs* (nepravý) + *leukos* (bílý) + *haima* (krev) = *pseudo-leuc-aemia* (nepravá bělokrevnost).

Nejčastějšími nositeli významu jsou velmi často tyto složky: *algos* (bolest), *pathos* (choroba), *mania* (vášeň), *penia* (nedostatek), *stasis* (postavení, zastavení městnáním), *therapia* (léčení).

Některé složeniny mohou vznikat ze složek latinských a řeckých nebo řeckých a latinských. Tato slova se nazývají smíšená (hybridy). Pro ukázkou: (řec.) *dys-functio* (lat.) porušená funkce; (řec.) *hyper-secretio* (lat.) nadměrné vylučování; (lat.) *cancero-phobia* (řec.) chorobný strach z rakoviny; (lat.) *tonsill-itis* (řec.) zánět mandlí.

3 Tvoření českých názvů nemocí

Většina českých názvů nemocí je tvořena metaforicky. Milan Jelínek a František Čermák v roce 1996 a 2000 tuto skutečnost potvrdili na konferenci *Termina*. Jiří Kraus souhlasil s myšlenkou, že v odborném jazyce, zvláště ve výhradním označení objektu, události, jevu, se využívá právě obrazné vyjádření. (Bozděchová 2006: s. 113 – 122)

Etymologicky motivovaná pojmenování dokazují, že odborný jazyk využívá stejné způsoby tvoření slov jako běžný jazyk. Výrazy z běžné slovní zásoby se stávají motivy odborných pojmenování. V lékařské nomenklatuře jsou, jako v jiných odborných oblastech, procesy terminologizace živé a běžné. Ukázka: *aparát* – v hovorové mluvě se jedná o přístroj, ale v lékařské terminologii je aparát seskupením určitých systémů, orgánů apod. (pohybový aparát).

Názvy nemocí jsou synchronně slovtvorně zastřena. „Z tohoto hlediska je lze chápat jako lexikalizované (uzuální) metafory a metonymie.“ (Filipec 1985: s. 108 – 110)

Obvyklé pojmenování nemoci souvisí se vzhledem pacienta, nebo podle jeho chování. Příklady: *spála*, *spalničky* – odvozeno od verba pálit, jelikož tato nemoc je doprovázena vysokými horečkami; zastarale *mázdřivka* – jedná se o onemocnění projevující se horečkou, zánětem a povlaky (mázdrami) na mandlích. Dalším zajímavým příkladem obrazného názvu nemoci je *tenisový loket* (jedná se o úponovou bolest na zevní straně lokte v oblasti úponů natahovače ruky a prstů; často se toto onemocnění vyskytuje u hráčů tenisu). Samotná hranice mezi přímým a obrazným pojmenováním může být nejasná, například *krevní podlitiny*.

Některé názvy nemocí jsou tvořeny i z proprií. *Šigelóza* (lat. shigellosis) je nemoc, kterou způsobuje bakterie Shigella. Objevil ji japonský bakteriolog Shiga Kiyoshi, po němž je pojmenována bakterie a onemocnění. *Addisonova choroba* (lat. Morbus Addisoni) je onemocnění, při kterém selhává produkce hormonu kortizolu v nadledvinách. Nemoc je nazývána podle svého objevitele lékaře Thomase Addisona. *Bechtěrova nemoc* (lat. Morbus Bechterevi) je chronické zánětlivé onemocnění páteřních obratlů. *Bechtěrova nemoc* nese název podle ruského neurologa Vladimira Bechtěreva. *Kahlerova nemoc*, pojmenována po Ottu Kahlerovi, je maligní nádorové onemocnění plazmatických buněk.

Obrazné názvy nemocí lze rozlišit podle motivu a sémantiky. Motivem pojmenování je zaprvé část těla, též postižený orgán (*suchá ústa*, *mapovitý jazyk*, *zmrzlé rameno*, *sportovní rameno*, *atletická noha*, *farmářské plíce*). Například *farmářské plíce* (též exogenní alergická alveolitida nebo hypersenzitivní pneumonitida) mají přízvisko *farmářské* z důvodu, že onemocnění vzniká při vdechování prachu z plesnivého sena a nejčastěji se s touto nemocí potýkají farmáři. Druhým motivem pojmenování je nositel nemoci, postižený jedinec nebo pacient (*předčasně narozené dítě*, *neduživý kojeneček*). Třetím motivem je vnější znak – barva (*modřiny*, *černý kašel*, *žlutá zimnice*, *žloutenka*, *nemoc mramorových kostí*). Začtvrté živočišná říše (*ptačí chřipka*, *zaječí nemoc*, *zaječí pysk*, *myší tyf*). Zapáté český název nemoci souvisí se zeměpisnou polohou, státem nebo národem, kde se nemoc poprvé objevila (*španělská chřipka*, *anglická nemoc*, *uherská nemoc*, *maltská horečka*). Zašesté název nemoci souvisí s dějovým příznakem a jeho atributy (*padavá nemoc*, *dávivý kašel*, *rozedma plic*, *obrna*, *rozštěp rtu*, *nemoc tunelová*, *choroba z povolání*, *nemoc výšková*).

„I mezi českými motivovanými názvy nemocí je mnoho přejímek, zpravidla internacionální povahy. Jejich motivovanost (obraznost) pochází velmi často z původní, latinsko-řecké podoby, tyto názvy vznikají tedy většinou kalkováním. Proces přejímání a míra

zachování etymologické obraznosti se u jednotlivých názvů velmi liší (složitější může být u víceslovných názvů, jejichž členy bývají mnohdy různého původu).“ (Bozděchová 2006)

U některých českých názvů nemocí je: obraznost latinského názvu zachována, například *těková horečka – febris vaga* (lat. *febris* – horečka; *vagus* – bloudivý, bludný); *padavá nemoc – morbus caducus* (lat. *morbus* – nemoc, choroba; *cadere* – padat); *vlnivá horečka – febris unculans* (lat. *undulans* = vlnitý); shodná obraznost latinského i řeckého názvu zachována, příklad *vzteklina – rabies, lyssa* (lat. *rabies* = zuřivost, vzteklost; řec. *lyssa* = vzteklina); *mrtvice – apoplexia* (lat., řec. *apoplexia* = mrtvice); *pásový opar – herpes zoster* (řec. *herpes* = opar; lat. *zoster* = pás).

Obraznost řeckého názvu není dodržena u latinského pojmenování, ale je zachována blízkou motivací názvu v českém jazyce: *skvrnitý tyfus, skvrnivka – typhus exanthematicus* (řec. *tyfos* = mlha, pára, omámení; řec. *exanthema* = vřed, bolák); *černá nemoc – melaena* (řec. *melaina nosos* = černá nemoc).

*„Z hlediska (etymologické) motivovanosti (obraznosti) dochází tedy při přejímání latinsko-řeckých (internacionálních) názvů k různým sémantickým procesům, posunům, změnám. Někdy např. dochází při přejímání termínů k převádění nového významu na základě jiné (často příbuzné) představy v češtině (a v souvislosti s tím ke ztrátě původní motivace), srov. např. tularemie (lat. *tularaemia* — podle místa prvního výskytu Tulare) — zaječí nemoc (je to onemocnění hlodavců přenosné na člověka), malárie (ital. *mala aria* = ‚špatný vzduch‘) — střídavá horečka — bahenní zimnice — *paludismus* (lat. *palus* = ‚bažina‘).“ (Bozděchová 2006)*

Lékařská nomenklatura se často stává vzorem pro tvoření obrazných pojmenování v jiných oblastech běžného i odborného vyjadřování (dětská nemoc, syndrom nemocné budovy, zelené plíce, ponorková nemoc, vymýtí nemoci společnosti, nemoc dneška ad.).

4 Lékařské obory

Účinné způsoby lékařského poznávání a jeho aplikace i zdokonalování se – již od počátku, sahajícího až do prehistorie, a v nejvyšší míře v době historického vývoje lidstva – byly uplatňovány v systému ochrany zdraví a boje s nemocí dvě základní kategorie – lékařství a zdravotnictví. (Jarolímek 1988: 169)

Medicína je stále se zdokonalující věda, jež objevuje a hledá nové poznatky o lidském organismu, o nemocech a jejich vzniku, o metodách jejich léčení i předcházení.

„Praktické uplatňování lékařských poznatků a činností ve společnosti si však vyžadovalo i jejich usměrňování a regulaci. Z této potřeby se brzy vyvinul společenský systém, zajišťující účelnou a účinnou aplikaci poznatků lékařství – zdravotnictví.“ (Jarolímek 1988: 169)

Vývojem lidstva se zdokonalovalo i lékařství a lékařské obory. V současnosti existuje více než 25 lékařských oborů. Tato diplomová práce popisuje 8 medicínských oblastí – psychiatrie, dermatologie, chirurgie, gastroenterologie, otorhinolaryngologie, gynekologie, oftalmologie, neurologie. Jedná se o lékařské obory, v nichž se objevuje nejvíce laických výrazů v internetových diskusích.

4.1 Psychiatrie

Psychiatrie je lékařský obor, který se zabývá studiem vzniku, průběhu a obrazu duševních poruch, jejich diagnostikou, léčením a prevencí. Psychiatrie je především praktická klinická disciplína. Výraz psychiatrie pochází z řeckého psýché (duše) a iátreia (lékařství). (Kábrt: 1984: 291)

Až do období renesance byli duševně nemocní považováni za posedlé d'áblem. Jejich „terapie“ spočívala v trepanaci či v upálení. Podle Duinové (1997: 11) se trepanace využívala již v pravěkých léčebných zákrocích. Jednalo se o vyříznutí malého otvoru v lebeční kosti, často nástrojem, který připomínal tesařský nebozez s rukojetí. Pokud pacient přežil, byl otvor překryt kouskem tykve, kamene, skořápky nebo dokonce stříbrem či zlatem. V Evropě nosili vyříznuté kotoučky lebeční kosti jako amulety.

Prvním, kdo vyslovil teorii, že příčinou nerozumného chování je vážné citové trauma, byl Paracelsus (vlastním jménem Philipp Aureolus Theophrastus Bombastus von Hohenheim), který žil v 16. století.

Geronimo Cardano (1501 – 1576) napsal pojednání označující nemorální chování za chorobu ducha. Cardano byl přesvědčen, že je rozdíl mezi lidmi, kteří páchají nepravostí vedeni zlobou, a těmi, kteří se dostanou do konfliktu se zákonem následkem „vášni“. Avšak až do 19. století se duševní choroby neodlišovaly od mentálního postižení.

V polovině 19. století byly ve většině západních zemí přijaty zákony, které do jisté míry bránily zneužívání ústavní péče. Psychiatrická zařízení musela dostat povolení k provozu a byly pravidelně kontrolovány, jelikož do té doby byli psychicky nemocní izolováni a žili v nelidských podmínkách ve státních útulcích. Na pacientech byly prováděny různé experimenty (př. ponořování pacientů do studené vody; nemocní byli sešňerováni svěřací kazajkou a rotovali rychlostí až 100 otáček za minutu ve speciálně zkonstruovaných postelích, židlích), jelikož se lékaři domnívali, že je možné duševně nemocné vyléčit.

Prvním neurologem byl Jean-Martin Charcot (1825 – 1893), který se zaměřil na studium biologického původu mentálních odchylek. Na konci 70. let 19. století s jistotou předpokládal biologický původ u hysterie. Jeho žákem byl vídeňský lékař Sigmund Freud, který pomocí svého přítele, lékaře Josefa Breuera, vyslovil myšlenku o souvislosti hysterie a sexuality. *„Význam Freudovy práce byl nedozírný. Jeho hypotézy úhrnně vytvářely první ucelenou představu o struktuře osobnosti. Freudova psychoanalýza se stala podle názoru mnoha lidí velmi účinným přístupem k léčbě duševních nemocí.“* (Duinová 1997: 119)

Českým nejvýznamnějším psychiatrem a zakladatelem české psychiatrické tradice byl Karel Kuffner (1858 – 1940). Napsal českou dvoudílnou učebnici psychiatrie, která byla na svou dobu na vynikající úrovni a dosud patří mezi klasická díla české psychiatrické literatury. (Dobiáš 1984: 15)

Dobiáš (1984: 15) se dále zmiňuje o Kuffnerově psychiatrii následovně: *„Kuffner chápal duševní choroby komplexně. Přesné vyšetření somatického stavu nemocného bylo pro něho stejně důležité jako vyšetření psychopatologických změn a příznaků... V roce 1926 popsal klinické obrazy podobné schizofrenii, a to mnohem dříve, než na tuto problematiku poukázali jiní autoři (Langefeld). Vychoval během svého dlouhodobého působení na klinice v Praze řadu vynikajících žáků, kteří všichni přispěli k rozvoji vědecké psychiatrie.“*

4.2 Dermatologie

Dermatologie je lékařský obor, který se zabývá kůží a jejími deriváty (vlasy, nehty ad.) a chorobami kůže. Výraz dermatologie pochází z řeckého derma (kůže) a logos (nauka). (Kábrt 1984: 72)

Kožní onemocnění pronásledovala lidstvo již od pravěku. Mezi první dochované dílo – *De morbis curaneis libri* – o kožních nemocech pochází z období středověku a jejím autorem je Girolamo Mercurale (1530 – 1606). Autor vycházel z Hippokratových děl.

Na přelomu 17. a 18. století napsal Daniel Turner knihu o kožních nemocech – *Syphilis: A practical dissertation on the venereal disease* – a především se zaměřil na syfilis. Dalšími autory byli v 18. století Joseph Plenck, Charles-Anne Lorry, Vincenzo Chiarugi. Avšak dermatologie stále nebyla samostatný lékařský obor.

Lékař Joseph Plenck rozdělil dermatózy podle kožní eflorescence (projevy kožních změn). Dalšími Plenckovými následníky byl Robert Willan a Thomas Bateman, kteří zdokonalili dělení dermatóz.

Na konci 18. století vznikl termín dermatologie. Kružicová (2013: 13) se zmiňuje o pokroku v kožním lékařství následovně: „*Vývoj dermatologie zapříčinil rozvoj nové možnosti diagnostiky kožních nemocí, a to provádění kožních biopsií a následné histopatologického vyšetření kůže, které na základě charakteristických mikroskopických známek pomáhalo, a dosud velmi výrazně napomáhá, stanovit konečnou diagnózu.*“ Zakladatelem moderní dermatologie je Ferdinand von Hebra.

Lékař Ferdinand von Hebra (1816 - 1880) se věnoval mnoha oblastem dermatologie a některé jeho objevy byly zcela zásadní. Popsal operační techniky, diagnostiku a léčbu svrabu, vytvořil klasifikaci kožních nemocí. Dále klasifikoval kožní nemoci na akutní a chronické, jelikož do té doby byl systém klasifikace kožních nemocí nejednotný. Hebra vybudoval nový systém kožních nemocí, avšak bral zřetel na své historické předchůdce. Pojmenoval také řadu nemocí – ekzém, lepra, psoriázy. (Kružicová 2013: 17 – 21)

Současnými podobory dermatologie jsou venerologie (nauka o pohlavních chorobách), flebologie (nauka o problémech povrchového žilního systému), korektivní dermatologie (odvětví estetické medicíny bez zásahu plastického chirurga) a dermatologická chirurgie (odvětví estetické medicíny, které využívá laserových technik).

4.3 Chirurgie

Chirurgie je lékařský obor zabývající se operační léčbou onemocnění různých orgánů včetně poranění. V rámci chirurgie existují tyto podobory kardiochirurgie, stomatochirurgie, plastická chirurgie, traumatologie, urologie, ortopedie, neurochirurgie. Chirurgické metody se uplatňují i v dalších lékařských oborech (otorhinolaryngologie, gynekologie apod.). Výraz chirurgie pochází z řeckého cheir (ruka) a ergon (práce), doslovný překlad je práce rukou.

Chirurgie má původ již v 17. století před naším letopočtem. V této době byl sepsán *Smithův papyrus*, jenž je pramenem pro chirurgii a ranhojičství starého Egypta. *Smithův papyrus* definuje 48 druhů různých zranění a také obsahuje jejich název, popis rány, diagnózu, léčebný postup. (Niklíček 1985: 18)

Dalšími důležitými mezníky vývoje chirurgie jsou roky 300 – 250 před naším letopočtem. Hérofilos, jeden z představitelů alexandrijské lékařské školy, se věnoval chirurgii a porodnictví. Z oblasti anatomie popsal zažívací ústrojí, stanovil název dvanácterníku, rozlišil nervy od šlach, nervy určil jako orgány citlivosti, mozek prohlásil za středisko nervstva a stanovil vztah mozku k míše.

Lékař Pavel z Aeginy, kolem roku 675 našeho letopočtu, popsal některé postupy při operaci ucha, amputaci prsu a provádění tonzilektomie (vynětí mandlí).

Lékař Abulcasis sepsal obsáhlé dílo o chirurgii *Al Tasrif* na přelomu 10. a 11. století, ve kterém popsal a zobrazil 200 chirurgických nástrojů. Dále rozdělil chirurgické zákroky na ty, které pacientovi pomáhají a na ty, které ho usmrcují.

Mezi lety 1014 a 1029 sepsal Avicenna rozsáhlé encyklopedické dílo *Kánon lékařství*. Kánon tvoří pět knih – jedna z nich se zabývá chirurgií.

Na konci 13. století byl sepsán spis *Chirurgia magna*, jehož autorem je Guido Lanfranchi. Lanfranchi se zabýval komplikovanými zlomeninami.

Giovanni da Vigo vytvořil na konci 15. století ucelenou teorii o poraněních způsobených palnými zbraněmi. Doporučoval vypalování ran rozžhaveným železem nebo horkým bezovým olejem.

V roce 1536 napsal Paracelsus *Velkou chirurgii*. Zdůrazňoval význam pokusu a pozorování. Mnohé jeho teorie byly chybné.

V polovině 16. století zavedl Ambroise Paré operační techniku podvazování krvácejících cév (ligatura). Dále vyšel jeho dvanáctidílný soubor spisů, ve kterém

zdůrazňoval, že chirurg musí mít komplexní odborné vzdělání a vědecké myšlení. V této době publikoval P. Franco spis *Petit traité*, v němž pojednával o zlepšení techniky při operaci kýly, o chirurgickém vyústění močového měchýře a odstranění močových kamenů bočním řezem.

V roce 1601 vyšlo dílo Jána Jesenského *Institutiones chirurgicae*, které popisuje chirurgické výkony, nástroje a protézy. V roce 1744 provedl první mastoidektomii (chirurgické otevření bradavkového výběžku kosti spánkové a vyprázdnění hnisavého obsahu) J. L. Petit.

50. léta 19. století zaznamenala pokrok v chirurgii. Bernhard von Langenbeck rozpracoval postupy řady operací (21 operací je pojmenováno po něm). Jeho nejvýznamnějšími lékařskými metodami byly resekce kloubů bez poškození okostice, plastické operace obličeje a resekce rtu.

Na konci 19. století Theodor Billroth vypracoval nové postupy operací hrtanu, prostaty, resekce žaludku, střeva.

Nejvýznamnější pokroky v chirurgii ve 20. století podle Schreiberova (2000: 37 – 41): transplantace orgánů (1908), chirurgie štítné žlázy (1909), plastická chirurgie (1937), prefrontální lobotomie (1949), transplantace ledviny (1950), transplantace srdce (1967), terapie laserem (1986), objevy v transplantaci buněk a orgánů (1990).

4.4 Gastroenterologie

Gastroenterologie je lékařský obor, zabývající se výzkumem, diagnózou a léčbou chorob trávicího systému (od jícnu až po řitní otvor). Jeho podoborem je vnitřní lékařství. (Vokurka 1995: 146)

Podle Kábrta (1984: 114) je termín gastroenterologie utvořen z řeckého gastér (žaludek), enteron (střevo), logos (nauka).

Historii gastroenterologie nebylo věnováno mnoho pozornosti. Duinová se zmiňuje pouze o karcinomu žaludku a řitního otvoru (1997: 194): „Ve 14. století John z Arderne popsal karcinom rektu a o chorobě uvedl: „není ničím jiným než skrytou rakovinou.“ Jeden z prvních patologů Antonio Benivieni (1443 – 1502) popsal rakovinu žaludku.“

H. A. Kelly sestrojil a později zavedl používání rektoskopu (přístroj na vyšetřování tlustého střeva) v roce 1895.

Podle Niklička (1985: 261) se v roce 1935 konal první gastroenterologický kongres.

4.5 Otorhinolaryngologie

Otorhinolaryngologie (ORL) je lékařský obor zabývající se výzkumem, diagnózou a léčbou ušních, nosních a krčních chorob. Součástí ORL je foniatrie, jež je lékařský obor zabývající se studiem, diagnózou a léčbou vad a chorob hlasu.

Výraz otorhinolaryngologie je řeckého původu – otos (ucho), rhinos (nos), laryngos (hrtan, původně i hltan), logos (nauka).

Historii oboru otorhinolaryngologie nebylo věnováno mnoho pozornosti. V roce 1866 uveřejnil R. Voltoni práci o možnostech využití galvanokaustiky (elektrolytické leptání kovů) v otorinolaryngologii.

První česká otorhinolaryngologická klinika byla založena v roce 1892 za pomoci profesora Emiliána Kufmana. Profesor Antonín Přecechtěl zavedl na této klinice operace rakoviny hrtanu, nádorů hypofýzy, nádorů sluchového nervu.

Prvním systematickým pojednáním o otologii (lékařská věda zabývající se onemocněním ucha) byla práce lékaře G. J. Duverneyho v roce 1683.

V roce 1704 A. M. Valsava vytvořil anatomické a patologické základy otologie v díle *De aure humana tractatus*. V roce 1821 byla publikována práce *Rozprava o chorobách ucha a sluchu*, která shrnovala všechny tehdejší poznatky ušního lékařství a zkušenosti autora této publikace J. M. G. Itarda. Například Itard prováděl léčení zánětu středního ucha operačním nabodnutím bubínku. Roku 1841 bylo vynalezeno ušní zrcátko lékařem F. Hoffmannem. Jeho vynález později zavedl do všeobecného používání Adam Politzer.

V polovině 19. století vydal J. Toynbee práci *Ušní choroby*, ve které uveřejnil mnoho nových poznatků o anatomii sluchových orgánů a o ušních nemocích. Dále upozornil na skutečnost, že ušní choroby se vyskytují častěji, než se obecně předpokládalo. (Niklíček 1985: 167).

V roce 1950 Georg von Békésy vytvořil mechanický model vnitřního ucha a v roce 1961 získal Nobelovu cenu za fyziologii a medicínu za objev fyzikálních pochodů při podráždění sluchového hlemýždě.

První monografii o vedlejších dutinách nosních a o jejich onemocněních vydal J. F. Adelman v roce 1844, jež byla klíčová pro rozvoj rinologie (lékařská věda zabývající se

oblastí nosní dutiny a vedlejší dutiny nosní). V roce 1859 vytvořil Jan Nepomuk Čermák metodiku a techniku zadní rhinoskopie.

Důležitou osobností v historii laryngologie (lékařská věda zabývající se hrtanem a jeho chorobami) je lékař V. Bruns, který je zakladatelem endolaryngální chirurgie. Jako první provedl operační odstranění polypů na hlasových vazech bez chirurgického otevření hrtanu.

4.6 Gynekologie

Gynekologie je lékařský obor zabývající se péčí o ženu se zaměřením zejména na výzkum, diagnózu, léčbu a prevenci chorob ženských pohlavních orgánů. Řecky gyně je žena a logos je nauka.

Již staří Egypťané měli znalosti z porodnictví a z gynekologie. Snažili se léčit neplodnost ženy, záněty pochvy a dělohy i nepravidelné děložní krvácení. (Kolektiv autorů 1970: 15)

Velmi kvalifikované porodní asistentky pomáhaly při fyziologických porodech již u Egypťanů, starozákonních Židů, Řeků i Římanů. Řekové pro porodní báby vydávali učebnice, jak vést správný porod, ve 4. století před naším letopočtem. Starověké porodnictví dosáhlo svého vrcholu ve starém Římě. Soranus z Efesu (98 – 138 n. l.) znal anatomii rodidel a také prováděl obrat na hlavičku u živých plodů.

Podle Lukáše (1970: 15) byl rozvoj starověké gynekologie pozastaven z důvodu zhroucení otrokářské společnosti a tím nastal úpadek ve všech vědách. Dále doplňuje: *„Úpadek pokračoval i v nově se tvořící feudální společnosti. Rovněž péče o ženy se zhroutila a znalosti z oboru porodnictví a gynekologie upadly v zapomnutí. Pro lékaře byla tato oblast lékařství považována za nedůstojnou. Péče o ženu se tak dostala do laických rukou a začaly převládat v porodnictví pověry a zaříkadla.“*

Změna nastala až v období renesance. Porodnictví se stalo součástí medicíny a věnovali se mu i muži – lékaři. Současně byla pozornost zaměřená i na porodní báby. V roce 1512 vydal Eucharius Rösslin učebnici pro porodní asistentky. Základ moderního porodnictví přišel v roce 1668 s knihou *Des maladies des femmes grosses et accouchées* od chirurga Françoise Mauricea. Od 18. století probíhala výuka porodnictví na pražské univerzitě.

„Významnější rozvoj lékařství přichází až v 19. století. Byl podmíněn novými anatomickými poznatky, zdokonalením operačních technik, zavedením antiseptiky a narkosy.“

Gynekologie se vyvíjela z počátku jako operační obor a po několik desetiletí zůstává proto výhradně v rukou chirurgů.“ (Lukáš 1970: 16)

Císařský řez, jenž byl proveden už v roce 1540 na živé těhotné, byl rozšířen až v 19. a 20. století. Císařský řez prováděli již staří Římané, ale pouze na mrtvé ženě. V 19. století byly postupně zakládány porodní ústavy, ze kterých byli postupně vytlačováni chirurgové.

Avšak některé „léčebné“ gynekologické postupy byly i v 19. století děsivé, jak uvádí Duinová (1997: 68): *„Kromě obvyklého pouštění žilou, pročišťování a diety, zatlačovali lékaři dělohu do správnější polohy (podle většinou mylných představ), děložní čípek leptali silnými žiravinami nebo pálili rozžhaveným železem. Na čípek dokonce přikládali pijavky ve snaze léčit jeho zduření, zánět a poševní výtok.*“

Významné objevy ve 20. století byly „organizátor“ v embryonálním vývoji (1935, H. Spemann), oplodnění in vitro (1961, D. Petrucci), první dítě ze zkumavky (1978). Další fakta z konce přelomu tisíciletí: *„Porodit dítě mohou ženy i bez fungujících vaječníků, i ženy bez dělohy a začíná se uvažovat o klonování embryí. Podařilo se také hormonálně připravit ženy po menopauze k tomu, aby mohly donosit embrya získaná oplodněním in vitro.*“ (Schreiber 2000: 77)

4.7 Oftalmologie

Oftalmologie je lékařský obor zabývající se výzkumem, diagnózou a léčbou očních nemocí. Název pochází z řeckého *ofthalmos* (oko) a *logos* (nauka); latinsky *ophthalmo*.

Základy léčení očních chorob pocházejí již z 5. století před naším letopočtem, kdy chirurg Sushruta jako první operoval onemocnění šedého zákalu. Je autorem spisu *Sushruta Samhita*, ve kterém popsal 72 očních onemocnění. Arabští vědci jako první popsal anatomií oka v díle *Kniha desíti pojednání o oku*.

Aristoteles provedl několik pitev očí u zvířat a objevil tři vrstvy oka. Dále poukázal na existenci tří trubic vedoucích z oka. Později Galén vysvětlil zakřivení rohovky a čočky, původ optického nervu.

Za „praotce“ optiky je považován Alhazen, který žil na přelomu 10. a 11. století. Jeho studie zahrnovaly anatomií oka, vysvětlení procesu vidění a vizuálního vnímání. Také se domníval, že sítnice je zapojena do procesu vytváření obrazu.

Průkopníkem oftalmologie byl G. Bartisch, který se věnoval problematice léčení

očních nemocí. V roce 1583 vydal spis *Ophthalmodouleia*.

Přibližně v roce 1640 F. Quarré a R. Lasnier odhalili místo vzniku katarakty v oční čočce a zdokonalili její operaci.

V polovině 18. století přišel s důležitými objevy Jacques Daviel. „*Poprvé odstranil u člověka zkalenou čočku ze zadní komory oka – extrahoval senilní kataraktu. Daviel využil anatomického poznání, že šedý zákal není – jak byli do 17. století lékaři a okulisté obecně přesvědčeni – výpotek, který přetéká a sráží se mezi zornicí a čočkou, ale že je způsoben zákalem čočky. (K tomuto poznání nejprve dospěl F. Quarré, ale v 17. století nebyl jeho poznatek uznáván.) Davielův postup se stal obecně platným až na počátku 19. století.*“ (Niklíček 1985: 91)

V roce 1759 P. Pamar začal provádět oční operace na ležících pacientech. Předtím pacient seděl a byl pevně přivázan k židli.

V 19. století se oční lékařství velmi rychle rozvíjelo. Nejdříve byla vyslovena domněnka T. Youngem, že sítnice oka se skládá ze tří různých látek a každá z nich reaguje na jinou barvu. Zároveň však odděleně vysílají impulsy do mozku, kde se skládají v obrazy. Roku 1804 v Londýně byla otevřena první samostatná oční klinika. Jan Evangelista Purkyně přesně popsal subjektivní zrakové vjemy. V roce 1851 byl uveřejněn vynález očního zrcadla (oftalmoskopu). O šest let později se konal v Bruselu první mezinárodní oftalmologický kongres. Roku 1874 byla vydána *Příručka očního lékařství*, která shrnovala všechny základní poznatky z dosavadního vývoje oftalmologie.

V roce 1916 byla uskutečněna první úspěšná operace odchlípené sítnice, a to lékařem Julesem Gonim. Otto Wichterle v 60. letech 20. století vynalezl kontaktní čočky z hydrogelu.

4.8 Neurologie

Neurologie je lékařský obor zabývající se studiem, diagnostikou a neoperační léčbou chorob nervového systému – mozku, míchy, nervů, svalů. Výraz neurologie je složen z řeckého neuron (nerv) a logos (nauka).

Mezi 6. a 5. stoletím před naším letopočtem Alkmaión z Krotónu konstatoval, že mozek je orgánem myšlení a jeho porušením se zastaví činnost jiných orgánů. O století později to potvrdil Hippokrates.

Galén v polovině 2. století našeho letopočtu preparoval krční nervy u živého prasete.

Při přetínání nervů prase kvičelo, nicméně když přerušil hrtanové nervy, které jsou po něm dnes pojmenované, prase přestalo kvičet. Tímto vyvrátil Aristotelovo přesvědčení, že sídlem duševních schopností je srdce. Řídícím orgánem je mozek, který je napojen na nervy. Galén kromě poznání funkce nervů demonstroval následky poranění míchy na různých úrovních.

Až do 17. století se nevěnovala pozornost neurologii. Theodor Willis vydal roku 1664 dílo *Cerebri anatomae cui accesit nervorum descriptio et usus*, které obsahovalo první přesný popis mozkového cévního systému. „Willis významně přispěl k poznání anatomie a fyziologie mozku, vegetativního nervového systému, poznal roli kůry mozkové, zkoumal reflexy (tak je také nazýval) a razil některé nové základní pojmy jako srovnávací anatomie, psychologie, neurologie ad.“ (Niklíček 1985: 80)

V díle F. Hoffmanna *Medicinae mechanicae idea universalis*, vydané v roce 1693, je popisováno lidské tělo jako druh hydraulického stroje, jež je udržován v chodu předpokládanou tekutinou cirkulující v nervové soustavě.

Jan Evangelista Purkyně v roce 1835 popsal neuron jako základní jednotku nervové tkáně. A. Haller se v polovině 18. století zmiňuje v díle *Základy fyziologie lidského těla* o funkci nervového aparátu. Zdůrazňoval dva základní fenomény – dráždivost a citlivost.

V roce 1846 byla vydána *Učebnice nervových nemocí člověka*, jejímž autorem je M. H. Rombery. Jednalo se první systematické dílo o nervových chorobách.

A. Broca lokalizoval v roce 1861 v mozkové kůře centrum řeči, po němž je tato oblast pojmenována (Brocovo centrum).

V roce 1869 G. M. Beard zavedl do neurologie používání pojmu neurastenie, což je druh neurózy projevující se bolestí hlavy, poruchami soustředění, poruchami spánku, vegetativními obtížemi a střídáním podrážděnosti a únavy. Neurastenie je také označována jako chronický únavový syndrom.

Profesor Jean-Martin Charcot (1825 – 1893) je považován za zakladatele neurologie jako samostatného lékařského oboru. Sestavil neurologický chorobopis a popsal řadu neurologických onemocnění (př. hysterii).

Jedním ze zakladatelů české neurologie byl Josef Thomayer (1853 – 1927).

Ivan Petrovič Pavlov publikoval svou práci *Dvacetiletá zkušenost objektivního výzkumu vyšší nervové činnosti živočichů* v roce 1923. „Obsahovala výsledky jeho práce od počátku 20. století, kdy se začal zabývat problematickou činností mozku na základě výzkumu

podmíněného reflexu jako základního prvku vztahu organismu a prostředí.“ (Niklíček 1985: 243) V roce 1926 Alexandr Vasilejvič Višněvskij rozpracoval metodu místního znecitlivění a vysvětlil vliv novokainu na nervovou trofiku (funkce nervových vláken regulující výživu a přeměnu látek tkání). Vycházel z učení Pavlova.

Walter Rudolf Hess (1881 – 1973) a António Egas Moniz (1874 – 1955) objevili funkci mezimozku jako koordinátoru činnosti vnitřních orgánů. Za tento vědecký objev získali v roce 1949 Nobelovu cenu za fyziologii a lékařství.

Dalšími nositeli Nobelovy ceny v oblasti neurologie byli: Kamil Henner (za speciální neurologii), Roger Guillemin a Andrew Schally (objevením neurohormonu TRH), Stanley Cohen a Rita Leviová-Montalciniová (popisem nervového růstového hormonu).

5 Diskusní fóra

5.1 Doktorka.cz

Webové stránky doktorka.cz vznikly v roce 1999, a to společností Vitamins Cosmetics s.r.o. Vitamins Cosmetics s.r.o. je mladým dynamickým sdružením provozující projekty v oblasti přírodní medicíny. Seznamuje širokou veřejnost s tipy, jak zlepšit svůj zdravotní stav. Obsahuje články o zdravém životním stylu, kosmetice, psychologii, zdravém pohybu, vztazích apod. Největším projektem Vitamins Cosmetics s.r.o. je nejnavštěvovanější portál o zdraví v České republice Doktorka.cz a také je provozovatelem a správcem webu.

Doktorka.cz se zabývá různými oblastmi o člověku. Na webových stránkách se nachází 8 hlavních kapitol, které jsou umístěny vodorovně v horní části stránky. Mezi hlavní kapitoly patří: nemoci; diagnózy; zdravotní databáze; recepty; databáze lékařů; poradny; diskuze; obchod.

Kapitola *Nemoci* se skládá ze 78 abecedně řazených hypertextových odkazů o jednotlivých onemocněních a poruchách, například: migréna; ledvinové kameny; nespavost; opar; osteoporóza. Každá nemoc odkazuje na krátký článek, který pojednává o daném onemocnění a klient zde nalezne několik tipů na uzdravení se.

V druhé sekci *Diagnózy* se nachází výčet 56 diagnóz souvisejících převážně s problémy trávicího a pohlavního aparátu. Diagnózy jsou abecedně seřazeny. Po výběru diagnózy je klient odkázán na článek, ve kterém nalezne popis a příčiny příznaků/onemocnění. Pro ukázkou jsou zde tyto diagnózy: abnormální výtok z pochvy; bolest

v břiše; bolestivá nebo oteklá varlata; nízká sexuální aktivita; plynatost.

Třetí kapitola s názvem *Zdravotní databáze* se skládá z 6 podkapitol: aromaterapie; Bachova květová terapie; emulgátory; lékařský slovník; potravinové doplňky; první pomoc. Každá podkapitola odkazuje na abecedně seřazené výrazy související s danou tematikou.

Čtvrtá oblast s názvem *Recepty* poskytuje klientům rady a tipy v oblasti gastronomie. Podkapitoly jsou členěny podle surovin, druhu nápoje a jídla. Každý pokrm seznamuje čtenáře o ingrediencích, které jsou zapotřebí, a postupu při vaření.

V páté části nalezne uživatel *Databázi lékařů*. Nachází se zde seznam lékařů (profily 28 969 doktorů), seznam zdravotnických zařízení (celkem jich Doktorka.cz eviduje 558) a seznam veterinárních lékařů (celkem 438). V dalším členění se nachází lékaři podle profesního zaměření (45 kategorií – alergolog, chirurg, kardiolog, onkolog ad.).

Poradna je šestou kapitolou hlavní nabídky Doktorky.cz. Klient zde nalezne psychologickou, astrologickou a homeopatickou poradnu. Dále poradnu výživy a ájurvédské medicíny; poradnu pro cvičení a zpevňování postavy. Těchto 5 poraden má v současné době status aktivní. Jóga a kosmetická poradna jsou dočasně neaktivní. Tradiční čínská medicína a vztahy jsou zrušené. Nicméně klient může nahlédnout do archivu dotazů a odpovědí.

Sedmou sekcí je *Diskuze*. Čtenář si zde může přečíst názory jiných lidí nebo může sám vytvořit nové diskutabilní téma. *Diskuze* je rozdělena na dvě části – přehledy témat a rubriky diskuzí. V přehledu témat lze nalézt aktivní témata za posledních 24 hodin; aktivní témata za poslední týden; aktivní témata za poslední měsíc; všechna témata diskuzí. Rubriky diskuzí jsou rozděleny do 28 částí, například: antikoncepce, hormony léky; drogy; infekce; psychické problémy a psychologie; sex a vztahy; svět kolem nás.

Poslední kapitola nese název *Obchod*. Odkazuje na webové stránky 001shop.cz, ve které si klient může objednat přírodní produkty pro péči o tělo.

Nabídka, jež je umístěna na hlavní stránce portálu svisle, umožňuje klientům vybírat si z těchto kapitol: rubriky; seznam nemocí; přírodní lékárna; blogy; inzerce zdarma; seznamka.

Doktorka.cz si vyhrazuje několik práv, které čtenář nalezne na konci webové stránky ve složce *Právní doložka*. Tazatelé v diskusích mají zakázáno vkládat reklamy bez písemného souhlasu provozovatele do diskusí a komentářů. Zřizovatelé stránek sdělují uživatelům v *Právní doložce* následující: „*Rady publikované nejsou instrukcemi na samoléčbu, nenahrazují lékařské vyšetření a výkony. Odpovědný je pouze čtenář za svou léčbu skrz rad na*

*webu. Dokumenty jsou poskytovány bez záruky!*⁴

5.2 uLékaře.cz

Webové stránky uLékaře.cz byly založeny v roce 2007 společností MeDitorial, s.r.o. Správcem poradny uLékaře.cz je Mgr. Lenka Rafaelová.

MeDitorial, s.r.o. byla založena v roce 2004. Tato společnost je tvořena týmem lékařů s kreativními designéry a zkušenými programátory. Hlavním cílem MeDitorialu je vytvářet edukační projekty z oblasti medicíny a zdravotnictví.

Obsahem stránek jsou odborné články, odborné akce a odkazy na jiné odborné stránky či organizace. ULékaře.cz slouží jako informační zdroj, nenahrazuje lékařskou či jinou odbornou péči. Provozovatel si vyhrazuje právo zveřejňovat veškeré dotazy adresované lékařům prostřednictvím poradny. Zřizovatel webových stránek nenese žádnou právní odpovědnost za špatné použití či interpretaci článků či rad.

Návštěvník webových stránek může využít i placenou poradnu formou SMS. Uživatelé mají garantovanou odpověď od odborníka do 2 pracovních dnů. Autorský kolektiv lékařů se skládá z 20 kvalifikovaných odborníků.

ULékaře.cz je rozděleno do 9 vodorovných sekcí: poradna lékaře; témata; nemoci; sebediagnostika; kalkulačky; první pomoc; lékárny; léky; lékaři.

Poradna lékaře se dělí na dvě části: on-line poradna lékaře a osobní konzultace se specialistou. V on-line poradně lékaře může uživatel napsat svůj dotaz. Tento standartní dotaz je zdarma. Klient může využít osobní konzultace se specialistou, pokud má otázky ohledně léčby kýly, léčby hemeroidů, refluxní choroby jícnu, léčby žlučových kamenů, léčby křečových žil a otázky, které se týkají zubních implantátů.

Druhou hlavní kapitolou jsou *Témata*. Jejich celkem 10 a odkazují na internetové články daného problému a jsou doplněné o dotazy uživatelů. Jedná se o tato témata: homeopatie; léčba cholesterolu; léčba neplodnosti; léčba prostaty; léčivé konopí; moderní léčba ran; nosní hygiena; péče o pokožku; správná léčba; trávení s lehkostí.

Třetí sekce nese název *Nemoci*. Uživatel si může v této části vybrat ze tří možností. Zaprvé může napsat název nemoci do volného pole pro psaní, označené jako *hledejte*

⁴ Vitamins Cosmetics s.r.o. Právní doložka. *Doktorka.cz* [online]. ©1999-2014 [cit. 2016-04-04]. Dostupné z: <http://www.doktorka.cz/pravni-dolozka/>

problém. Z druhé může najít své onemocnění v podkapitole *nejčastěji hledané*, kde se nachází 21 nejvíce dotazovaných problémů. Zatřetí může najít své onemocnění v abecedním seznamu.

Čtvrtá sekce *Sebediagnostika* umožňuje uživatelům vybrat si oblast na lidském těle, se kterým mají problém. V této kapitole se nachází portrét lidského těla s 10 body (hlava, psychika, krk, hrudník, záda, břicho a střeva, končetiny, pohlavní a močové ústrojí, kůže celkový zdravotní stav) a klient si vybere oblast, která ho zajímá. Poté specifikuje místo problému podle lokalizace potíží, anebo rozdělení soustavy. Následně vybere konkrétní problém a je přesměrován k testu, ve kterém odpovídá ano/ne. Po zodpovězení otázek je uživateli určena příčina obtíží a je mu doporučen další postup. Pro ukázkou: pan XY má bolesti v břiše. Na portrétu lidského těla si vybere oblast břicha a střev. Specifikuje místo problému, v tomto případě břicho. Na další webové stránce najde svůj problém – bolest břicha. Následně je přesměrován na on-line test. Po zodpovězení otázek je panu XY doporučen další postup.

V páté kapitole *Kalkulačky* může uživatel zadat do volného pole pro psaní svůj problém, anebo si vybere jednotlivý test či kalkulačku, který souvisí s jeho potížemi.

Šestá sekce nese název *První pomoc*. Uživatel může využít volné pole pro popsání problému, nebo si může zvolit z 52 hesel abecedně řazených. Následně je odkázán na článek, který ho seznamuje s danou potíží. Informuje ho, jak vzniká tento problém/nemoc, jaké jsou příznaky, jak zahájit první pomoc a jaká je prevence.

V sedmé kapitole *Lékárny* je uživatel obeznámen s farmaciemi v jeho okolí. Může vyhledat lékárnu podle zeměpisné polohy.

Léky jsou osmou kapitolou v hlavní nabídce. Klient si může vybrat dané léčivo z nabídky 4 520 farmak. Poté je přesměrován na informace o daném léku. Vždy je uveden u každého farmaka způsob podání, léková forma, velikost balení, síla, typ balení, účinná látka, indikační skupina a u většiny léků je uvedena i příbalová informace v on-line podobě. Příbalový leták si může uživatel vytisknout. Například lék codein slovakofarma. V této sekci nalezne o codeinu následující. Užívá se perorálním podáním, jeho léková forma je tableta, velikost balení je 10, síla tablety je 15 miligramů, typ balení blistr, účinnou látkou je kodein (R05DA04) a je řazen do indikační skupiny antitusik (= léky tlumící kašel).⁵

Poslední sekce nese název *Lékaři*. Uživatel zde nalezne 20 617 profilů lékařů a může

⁵ MeDitorial. Codein slovakofarma. *uLékaře.cz* [online]. ©2007-2016 [cit. 2016-04-04]. Dostupné z: <http://www.ulekare.cz/leky/codein-slovakofarma-15-mg-1563>

je vyhledat podle jména, specializace a kraje. U každého profilu nalezne klient: hodnocení uživatelů; místo působitě a adresu lékaře; GPS polohu ordinace; kontakt na lékaře; doporučení ostatních.

5.3 LiveDOCTOR.cz

On-line zdravotnická poradna LiveDOCTOR.cz byla zřejmě založena v roce 2009. Na webových stránkách nejsou informace o vzniku, ale první příspěvek v diskusi byl vložen v roce 2009. V současné době LiveDOCTOR.cz spolupracuje s Healthy&Rich, s.r.o., psychologickou poradnou Bez-tíže a s doktorkou Zuzanou Ondejkovou.

LiveDOCTOR.cz je pouze on-line poradna týkající se zdraví člověka. Na webových stránkách uživatel nalezne archiv dotazů ostatních klientů. Také může položit novou otázku v sekci *Vložit otázku*. Na odpovědích se podílí 9 lékařů a laická veřejnost. Každý z lékařů je specialistou pro určitou poradnu. Nachází se zde 9 poraden – gynekologická, sexuologická, těhotenská, všeobecná, urologická, psychologická, dětská, kožní, oční. V hlavní nabídce se nachází odkazy na jednotlivé poradny. Po přesměrování si může uživatel vybrat zpravidla z 8 nejčastěji vyhledávaných hesel zadávaných ostatními klienty, nebo může pročítat diskusi, která je seřazena podle nejnovějších příspěvků.

Do současné doby bylo zodpovězeno 46 075 dotazů.

5.4 Umírání.cz

Portál Umírání.cz je informační, poradenský a diskusní web, jehož cílem je předat zkušenosti zdravotníků, psychoterapeutů a duchovních s dalšími lidmi, kteří se nacházejí v náročné životní situaci – vážné onemocnění, péčování o umírajícího, smrt blízkého člověka.

Umírání.cz vzniklo v roce 2004 a v současné době tento portál spravuje *Cesta domů, z. ú.*, která poskytuje domácí hospicovou péči v Praze. *Cesta domů* vznikla v roce 2001 jako občanské sdružení usilující o zásadní zlepšení péče o nevléčitelně nemocné, umírající a jejich rodiny v České republice. Od 1. ledna 2015 získalo status ústav.

Webové stránky Umírání.cz jsou podpořeny z Programu švýcarsko-české spolupráce. Na portálu uživatel nalezne 6 hlavních kapitol – úvod; rady a informace; články; internetová poradna; adresář služeb; diskuze.

V *Úvodu* se nacházejí vybrané články, nejčastěji hledané informace a odkazy na webové stránky (mojesmrt.cz; data o umírání; centrum paliativní péče; knihovna Cesty domů).

Další kapitola *Rady a informace* je tvořena z odkazů: úvodní čtení; domácí péče; administrativu a instituce; zármutek.

V sekci *Články* si může uživatel vybrat články klasifikované podle rubrik či podle seriálu. Internetová poradna je rozdělena na čtyři části. První oddíl je vyhledání s volným polem pro psaní. Druhý úsek seřazuje chronologicky nejčastěji hledané informace. Klient zde nalezne dotazy uživatelů od roku 2005 do roku 2016. Třetí část uspořádává témata podle těchto kategorií – lékařská témata; domácí péče; ostatní; pozůstalí. Ve čtvrtém oddílu může klient položit svůj dotaz.

Ve čtvrté hlavní liště se nachází *Adresář služeb*. Uživatel je přesměrován na mapu České republiky, na které se nacházejí místa s lůžkovými hospici a s ambulancemi paliativní medicíny. Na mapě jsou také zobrazena pražská působiště se zaměřením na agentury domácí péče; pečovatelské služby; půjčovny pomůcek; domovy pro seniory v Praze a okolí.

V sekci *Diskuze* může klient vložit do diskusního fóra vlastní příběh. Nalezne zde i příběhy ostatních lidí. V této kapitole se nacházejí i pravidla diskuse – dodržování pravidel slušného chování; redakce si vyhrazuje právo na smazání nevhodných příspěvků; uživatelé nemají uvádět do diskuse své osobní údaje apod.

5.5 Poradte.cz

Jedná se o první internetovou poradnu pro jakoukoliv otázku. Autorem projektu je hups.cz – Pavel Soldán, který je zakladatelem několika webových stránek (píše.cz; rychlýchry.cz; paprička.cz; protebe.cz; nepíše.cz; mojepixwords.cz).

Poradte.cz vzniklo v roce 2004. „*Je čas na to, začít dělat věci jinak. Přijít s nápadem na internetový projekt, který tu ještě nebyl, je téměř nemožné. Jsem přesvědčen, že není důležité dělat jiné, ale především jinak.*“⁶ uvádí autor projektu, který chtěl vytvořit poradnu, která by „věděla“ všechno.

Webový portál je rozložen na 9 záložek/kapitol. První z nich je *Seznam rubrik*. Zde uživatel nalezne podkategorie auto-moto; domácnost a bydlení; elektronika; počítače a

⁶ HUPS. Úvodní strana. *Hups.cz* [online]. ©2004-2016 [cit. 2016-04-11]. Dostupné z: <http://www.hups.cz/>

příslušenství; společnost; sport; škola; rostliny a pěstování; zvířata; nejen pro ženy; vzkazy, přání a stížnosti; volná diskuze; zajímavé otázky; návody; recepty. Každá podkategorie se dělí na části, které odpovídají dané problematice.

Druhá kapitola je *Vnitřní pošta*, která je určena pouze registrovaným uživatelům. Po přihlášení zde klient nalezne svou korespondenci a své publikované otázky.

Třetí sekci jsou *Pravidla poradny*. Je zakázáno psát nesmyslné odpovědi či otázky; umisťovat do příspěvku reklamu a inzerci; vkládat erotické a pornografické obrázky; poskytovat návod k páchání trestného činu; nelegálně získávat ohodnocené odpovědi, ad.

Další záložka nese název *Statistika uživatelů*, jenž je určena pro registrované návštěvníky *Poradte.cz*. Po přihlášení jsou zde uvedeni online uživatelé i celkový počet registrovaných klientů.

Pátou sekci je *Registrace*. V každé části *Registrace* je návštěvník seznámen: s postupem při vytváření nového klientského účtu; s výhodami vyplývající z registrace; jak postupovat při ztrátě hesla, apod. Založení uživatelského konta je velmi jednoduché. Nový klient si zvolí přezdívku, uvede svůj email a heslo pro přihlášení.

FAQ je šestou hlavní nabídkou portálu *Poradte.cz*. Obsahuje nejčastější otázky uživatelů poradny. Například: „*Jak můžu zrušit registraci?*“; „*Proč se otázky aktualizují?*“; „*Dočasný BAN, co to je?*“; „*Hashtagy na poradně?*“; „*Je počet odpovědí nějak omezen?*“; „*Vadí Vám někdo na Poradte.cz?*“⁷

Sedmou kapitolou jsou *Dárky*, jež jsou určeny pro rádce poradny *Poradte.cz*. Každý uživatel může odpověď v diskusi označit jako „dobrá odpověď“, nebo „špatná odpověď“. Všechny odpovědi jsou sčítány za celou dobu od registrace. Klient s největším počtem „dobrých odpovědí“ může získat dárek. Za každý dar, který uživatel obdrží, je odečten počet získaných odpovědí z pomyslného balíčku. Uživatel může prezent odmítnout a je mu nabídnuta možnost, směnit své odpovědi za peníze pro charitativní účely.

Předposlední záložkou je *Plus+*, ve které klient nalezne mj. zajímavosti o vzniku portálu *Poradte.cz* a také ikony tohoto serveru.

Devátá sekce s názvem *Kontakt* odkazuje na webové stránky *hups.cz*. Uveden je zde i e-mail autora projektu Pavla Soldána.

⁷ FAQ. FAQ – časté otázky uživatelů poradny. *Poradte.cz* [online]. ©2004-2016 [cit. 2016-04-11]. Dostupné z: <https://www.poradte.cz/faq/>

6 Termíny z oblasti psychiatrie

6.1 Halušky

Odpověď k diskusi o drogách z webového portálu Doktorka.cz od uživatele Carl: „Možný je všechno, ale po týdnu už ti moc dobře nebude. Budeš mít **halušky**, žes to nezažil, lidi na obraze na zdi se budou hýbat, budeš s nima mluvit, budeš slyšet zvuky apod...”⁸

Uživatel Honza využívá jiného pojmenování: „...Schízny budou horší a horší, **halucinace** přijdou, pocity pronásledování..... Vím i čem píšu. Těch zkušeností mám trošku víc, než Ty. Ale užij si to a dej Vidělat Vietnancům, za ty jejich nekvalitní syntetický sračky“⁹

V těchto příspěvcích se nachází laický i odborný výraz. Laickým výrazem jsou *halušky*. Podle Slovníku spisovné češtiny (1978: 110) jsou *halušky* ‚jídlo z různého těsta (malé nočky, nudle, flíčky, apod.)‘. Slovník nespisovné češtiny (2006: 145) definuje *halušky* jako halucinace, což je smyslový klam, přelud, vidina. Výraz *halušky* je typický pro mluvu uživatelů drog (drogový slang). Odborným lékařským termínem je výraz *halucinace*.

Halucinace podle Praktického slovníku medicíny (1995: 160) jsou ‚falešné vjemy něčeho, co neexistuje‘. Mohou to být vjemy zrakové, čichové, chuťové ad. V některých případech postižený pozná, že se nejedná o skutečnost (pseudohalucinace). U většiny psychiatrických onemocnění – psychóz – je však nemocný o jejich skutečné existenci nezvratně přesvědčen a může se jimi i řídit. Halucinace latinsky (h)allūcinārī (blouznit) pochází z řeckého alýō (běsním).

Rejzkův etymologický slovník vysvětluje *halušky* pouze jako ‚menší nokovitý nenadíváný knedlík‘ (2001: 158), což v tomto případě není adekvátní.

Machkův etymologický slovník (1968: 193) a Stručný etymologický slovník jazyka českého (1978: 168) popisují taktéž druh jídla z těsta.

⁸ <http://diskuse.doktorka.cz/otazky-a-odpovedi-kolem-pervitinu-/>

⁹ <http://diskuse.doktorka.cz/otazky-a-odpovedi-kolem-pervitinu-/archiv/630/>

6.2 Schíza

V reakci na dotaz v předchozí podkapitole uživatel Honza využil laický výraz *schíza*: „...**Schízy** budou horší a horší, halucinace přijdou, pocity pronásledování..... Vím i čem píšu. Těch zkušeností mám trošku víc, než Ty. Ale užij si to a dej Vidělat Vietnancům, za ty jejich nekvalitní syntetický sračky“¹⁰

Na tento komentář nereagoval žádný uživatel ani odborník. Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost neobsahuje výraz *schíza*, taktéž se nenachází ani ve Slovníku spisovného jazyka českého. Podle Slovníku nespisovné češtiny (2006: 337) je výraz *schíza* (lze psát i *schýza*) zaprvé ‚med. schizofrenie ve srovnání se stíhou‘. Ve druhém případě se jedná v přeneseném významu o ‚organizační rozklad, dezorganizaci‘ (př. na ředitelství je totální *schíza*, vodchází vosum lidí, ty nový neveděj, vo co jde a starej je v láních). Podle kontextu uživatele Honzy se jedná o ‚stíhu‘, která je nejčastěji projevem schizofrenie. Podle Rejzkova etymologického slovníku (2001: 570) je *schizofrenie* ‚duševní onemocnění, při němž dochází k rozpadu osobnosti‘. Pojem byl utvořen, na počátku 20. století psychiatrem E. Bleulerem, od řeckého *schízō* (štěpím, roztrhávám) a *frēn* (bránice, srdce, rozum, duše). *Frēn* byla podle antických představ – bránice – centrum duševního života.

Rejzkův etymologický slovník, Machkův etymologický slovník ani Stručný etymologický slovník jazyka českého neobsahují výraz *schíza*. Přesný původ slova *schíza* nelze dohledat. Nabízí se čtyři možnosti. Zaprvé je výraz *schíza* utvořen z českého odborného názvu schizofrenie formou zkracování základového slova. Zadruhé *schíza* může pocházet z řeckého *schízō*. Zatřetí se může jednat o obměnu slova *stíha*, jelikož se jedná o pocit, že je dotýčný pronásledován (od výrazu *stíhat*). Začtvrté se může jednat o zkratku schizofrenního stavu (propadat depresím, pocity pronásledování apod.).

6.3 Depka

Dotaz z webových stránek Poradte.cz od uživatele April87: „...*Chodím teď krátce k psycholožce, kde se snažíme najít příčinu mých problémů z dětství, pomáhá mi si porozumět. Je to ale hrabání se ve spouště hnusu a kolikrát i tam se mé pocity rozjitří (probereme se mým hnusem z minulosti a dojdou k tomu, že to opravdu nestálo za moc) a někdy mě to přivede k další depce a přejídání...*“¹¹

¹⁰ <http://diskuse.doktorka.cz/otazky-a-odpovedi-kolem-pervitinu-/archiv/630/>

¹¹ <https://www.poradte.cz/spolecnost/42056-zachvatovite-prejidani-jak-z-toho-ven.html>

Reakce uživatele Ben: „Dobrý den, chodíte k psycholožce a to je správně. Ona se „hrabe“ ve Vašem dětství, protože je to její práce a proto tam lidé chodí. Vám to není příjemné, ale pochopitelné to je. Nepochopitelné je, proč ji neřeknete o tom přejídání a že takto řešíte svou **depku**. Myslím, že by to měla vědět a zaměřit se tímto směrem. Zdravím! P.S. Co se znovu někde zamilovat?“¹²

Oba uživatelé využívají stejného výrazu. Podle Slovníku nespisovné češtiny (2009: 69) je depka deprese, což je lékařský termín.

Podle Praktického slovníku medicíny (1995: 90) je deprese definována jako ‚duševní stav charakterizovaný nadměrným smutkem‘. Může být součástí neurózy, psychózy, psychopatie nebo se jedná o ‚reakci na závažnou událost‘ (reaktivní deprese). Dalším významem deprese je ‚potlačení určité funkce (př. deprese dechového centra), nebo také snížení něčeho (př. deprese na elektrokardiogramu – vychýlení linie z její základní polohy dolů)‘.

Rejzkův etymologický slovník (2001: 128) popisuje původ termínu deprese z latinského *dēpressiō* (sklíčenost) od *dē-primere* (s-tlačovat, s-tísňovat). Z českého výrazu *deprese* vznikl hovorový výraz *depka*. Stručný etymologický slovník jazyka českého obsahuje obdobný výklad jako RES.

Machkův etymologický slovník nezahrnuje výraz *depka* ani *deprese*.

Podle Stručného etymologického slovníku jazyka českého (1978: 126) termín *deprese* (sklíčenost) pochází z latinského *depressio* od latinského *deprimere* (stlačovat). Jedná se o složeninu z *de-* a *primere* (tlačit).

Laický výraz *depka* má stejný význam jako lékařský termín *deprese*. V tomto případě se jedná o duševní stav, při kterém nemocný trpí smutkem. Ekvivalentem pro *depresi/depku* je *sklíčenost, stísněnost*.

6.4 Abst'ák

Dotaz z webového portálu Porad'te.cz od uživatele 10221: „Zdravím, už jsou to 4 dny co nekouřím, ale zažívám hrozně stavy, je mi zle, v noci se budím, je to jako mučení a doufám, že to přestane. Také jsem čekal, že mi odezní akné ale ještě se to zhoršilo. Prosím kohokoliv kdo s tím taky skončil, jestli mi poradíte jak jste se vypořádali s **abst'ákem**. Díky.“¹³

¹² <https://www.poradte.cz/spolecnost/42056-zachvatovite-prejidani-jak-z-toho-ven.html>

¹³ <https://www.poradte.cz/spolecnost/32922-problemy-s-odvykanim-koureni.html>

Na tento problém reagoval uživatel megacruiser: „*Tělo je zvyklé na přísun drogy, to co máte jsou klasické **abstinenční příznaky**. Dlouhodobý přísun jakékoliv drogy vychýlí rovnovážný stav organismu, proto se závislým tak špatně s drogami končí...*“¹⁴

V dotazu se objevuje laický výraz *abst'ák* a v odpovědi na tazatelův problém se nachází odborný český název *abstinenční příznaky*. Podle Slovníku neologizmů (1998: 25) je *abst'ák* ‚slangový výraz pro tělesné nebo duševní příznaky vyvolané přerušением užívání (abstinencí) návykové látky‘ (př. je mu zle, má abst'ák). Odborným protějškem abst'áku je abstinenční syndrom.

Abstinenční syndrom podle Praktického slovníku medicíny (1995: 16) je ‚souhrn příznaků, které jsou důsledkem odnětí, respektive nedostatku drogy, na niž je vytvořena závislost. *Abstinenční syndrom* se může projevovat různým způsobem a s různou intenzitou. Rozlišuje se psychický (duševní) anebo fyzický (tělesný) abstinenční příznak. Psychický abstinenční syndrom se projevuje neklidem, podrážděností, úzkostí, emoční labilitou, skleslostí, útlumem, subdepressivním až depresivním laděním. Fyzický abstinenční syndrom představuje soubor nepříjemných tělesných projevů, jako jsou bolesti svalů a kloubů, průjem, nutkání ke zvracení, slzení, žaludeční křeče ad. *Abstinenční syndrom* se projevuje různou intenzitou, záleží na typu drogové závislosti. Významnou roli hraje struktura osobnosti postiženého, jeho tolerance vůči droze, rodinné či partnerské zázemí atd.‘

Výraz *abst'ák* se v etymologických slovnících nenachází. Odborný název *abstinenční příznak/syndrom* se ve slovníku taktéž nenalézá. Nicméně výraz abstinence se ve Stručném etymologickém slovníku jazyka českého (1978: 68) objevuje. Abstinence pochází z latinského výrazu *abstinentia* (zdrženlivost). Abstence neboli zdržování se (zdrženlivost) pochází podle Holuba z anglického *abstention* od latinského *abstinere* (zdržovat). Jedná se o složeninu z *ab-* (od) a *tenere* (držet).

¹⁴ <https://www.poradte.cz/spolecnost/32922-problemy-s-odvykanim-koureni.html>

7 Termíny z oblasti dermatologie

7.1 Drbání

Dotaz z webového portálu Doktorka.cz od uživatelky Pavlína: „... *Neustále mi připadá, že smrdím, vadí mi džíny a jakékoli těsné oblečení, to se mohu udrbat. Hlavně se drbu v oblasti krku, musím nosit šátky, jsem stále rudá...*“¹⁵

Odpověď lékařky: „*Dobrý den, Pavlino, je opravdu možné, a z toho, co píšete také dost pravděpodobné, že je to jednom Váš pocit, že smrdíte, že Vás něco svědí, apod. Z psychologického hlediska jde říct, že je to symbol toho, že sama sebe možná nějak nepřijímáte, nebo se bojíte, že Vás nebudou dobře přijímat druzí lidé. Bude to asi hodně souviset s Vaším vzta- hem k druhým lidem. Může to být taková utkvělá představa, jak říkám, symbolický projev ně- jakých jiných pocitů. Kdybyste zašla osobně za psychologem a vše s ním probrala, ukázalo by se, že máte nějaké své důvody, proč se takto cítíte, a jak se toho zbavit. Zbavit se toho určitě dá, nebojte se. Ale k odborníkovi byste měla zajít. Nemohu odhdnout, jak by reagoval na Vaše potíže ten který praktický lékař, ale vím jistě, že psycholog pro Vás bude mít pochopení, proto- že podobné potíže zná, jsou mu pochopitelné, ví, že Vy za to nemůžete, ani že kvůli tomu nejste nijak špatná. Velmi Vám doporučuji sebrat odvalu, věřit mi a za psychologem zajít, Je to cesta, jak být se sebou spokojenější. Držím palce, s pozdravem Kateřina Urbanová.*“¹⁶

Doktorka se v odpovědi na dotaz slečny Pavlíniny nevěnuje výrazu *drbání*. Vyjadřuje se k příčině nemoci, nikoli projevu. Ve Velkém lékařském slovníku se nenachází žádný příbuzný termín slovu *drbání*, popř. *drbat se*, *škrábat se*, *třít*, *dřít*, *drápat se*. Avšak stejným jmenovate- lem pro tento projev nemoci je svědění, neboli *pruritus*.

Drbat se podle Slovníku spisovné češtiny má dva významy (*drbat*, *drbat se*). První výklad má původ v obecné expresivní mluvě a znamená ‚pomlouvat‘. V druhém případě se jedná o ‚škrábání a tření‘. V expresivní formě souvisí pojem s *drhnutím* (př. *drbat si ruku*; *drbat podlahu*). Slovník spisovného jazyka českého výraz *drbat se* definuje zaprvé jako ‚škra- bat se‘ (př. *drbat se na hlavě*). Zadruhé ‚*drbe se/škrabe se* (v rozpacích) *za uchem*‘ znamená v přeneseném významu – *zdráhá se*, *váhá*, *rozmýšlí*. Z příspěvku Pavlíniny lze pojem *drbat se* synonymně vyjádřit jako *škrabat se*.

Rejzkův etymologický slovník (2001: 143) odkazuje české a slovenské *drbat* (*drb*, *drbna*, *podrbat* (*se*), *vydrbat*, *zdrbat*, *prodrbat*) na výraz *drát*, který je původem všeslovanské-

¹⁵ <http://poradny.doktorka.cz/psychologicka/2013-02-02-smrdim/>

¹⁶ <http://poradny.doktorka.cz/psychologicka/2013-02-02-smrdim/>

ho – staropolsky drać; ruský drať; staroslověnsky dьrati; praslovansky *dьrati je variantou k *derti (dřít).

Machkův etymologický slovník jazyka českého (1968: 127) vykládá pojem *drbat* jako ‚šťouchati do někoho‘, lidově někoho ‚pomlouvat‘. Příbuzné je třítí, dřítí (např. rukou si třítí stehno = drbati). Stejnost základního významu toto srovnání Machek doporučuje i přes neshodu ve znělosti d/t, která se snadno vysvětlí přichýlením k dřítí. Kořen tedy byl trib-. Praslovansky drьbati.

Laické označení *drbat se/drbaní* má původ v infinitivu drát, který je obecně užívaný pro všeslovanské jazyky. Znamená prodrat (se), rozedrat, odrat, prodírat (se), rozdírat a také dřít. V lékařské terminologii se tento výraz neobjevuje a ani jeho podobná synonyma – škrabat se, drbat se, dřít, třít. Je pozoruhodné, že drbat se, škrabat se apod., rozumí každý lékař, avšak v lékařské terminologii se nenachází žádný odborný termín pro tento jev.

7.2 Bolák

Dotaz z webových stránek Doktorka.cz od uživatele Pavel: „*dobry den udělal se mi na vnitřní straně stehna ze dne na den hnísavý bolák v průměru přes půl centimetru a okolo něj v rozmezí 5 cm zarudlá kůže na dotek citlivá, nevíte co by to mohlo být???*“¹⁷

Lékař na tento dotaz nereagoval, nicméně ostatní uživatelé využívali k pojmenování boláku tyto výrazy – boule, podkožní záležitost, furunkl.¹⁸

Podle Slovníku spisovného jazyka českého je *bolák* definován jako ‚hnísavá rána‘ nebo také v přeneseném významu jako ‚mravní nedostatek‘ (př. boláky národní povahy). Slovník spisovné češtiny vysvětluje *bolák* jako ‚hnísavou ránu, vřed‘.¹⁹

Ve Velkém lékařském slovníku se výraz *bolák* nenachází. Avšak vřed se v LVS nachází a je definován jako: „*vřed – ulcus ulcus. Defekt povrchu kůže nebo sliznice vyznačující se špatnou hojivostí. Vzniká rozpadem tkáně na rozdíl od defektů vzniklých poraněním, zasahuje do hlubších vrstev slizniční vřed po musculus mucosae a často je spojen s okolním zánětem. Vznik vředu se nazývá exulcerace. Latinsky ulcus znamená bolák, vřed.*“²⁰

¹⁷ <http://diskuse.doktorka.cz/hnisavy-bolak/>

¹⁸ <http://diskuse.doktorka.cz/hnisavy-bolak/archiv/0/>

¹⁹ <http://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=bol%C3%A1k>

²⁰ <http://lekarske.slovniky.cz/pojem/ulcus-2>

Dalším synonymním výrazem podle VLS je furunkl. „*Furunkl je hnisavé onemocnění kůže, typ pyodermie, při němž zhnisá celý vlasový míšek a jeho okolí. Nebezpečné jsou furunkly v obličejí zejména na horním rtu, které zvláště při nešetrné manipulaci ohrožují postiženého přestupem infekce na mozkové splavy s možnou trombózou a infekcí v mozku. Furunkl pochází zřejmě z latiny furunculus – zlodějíček, od fur (zloděj), nebo od furvus (černý).*“²¹

Rejzkův etymologický slovník (2001: 85) výraz *bolák* odvozuje od slova bolet. Verbum bolet je všeslovanské – polsky boleć, rusky bolět', staroslověnsky bolěti. Praslovanské *bolěti nemá podle Rejzka přesný výklad. Většinou se spojuje s gótským výrazem balwjan (trápit), starokórnsky bal (nemoc). Pro Rejzka je zajímavou ideou vycházet z praslovanského *bol – větší – v porovnání se staroindickým výrazem bála – síla, tedy z původního významu sílit. V tomto případě by se jednalo o tabuovou náhražku k oklamání zlých sil.

Podle Machkova etymologického slovníku jazyka českého (1968: 60) je výraz *bolák* odvozen od staročeského slova boleju, v dnešní podobě bolet, který může být podle Machka odvozen od ruského slova боль (bol), které se stalo základem pro všeslovanské jazyky.

7.3 Opruzeniny

Dotaz z webového portálu uLékaře.cz od uživatelky Andrea: „*Mám měsíčního chlapčka a trpí na opruzeniny. Používám mast Infadolan a zároveň Bepanthen extra mast. Můžou si tyto dvě mastičky kombinovat bez jakéhokoliv problému? Děkuji Vám...*“²²

Odpověď odborníka: „*Dobrý den, obě masti jsou jistě kvalitní a lze je použít i kombinovat. Záleží ale na charakteru opruzeniny, zda je mokvavá, již zasychající....V akutním stadiu, kde lze uvažovat o smíšené bakteriální a plísňové infekci v podrážděné kůži není špatné využít některé desinfekční masti (Imazol pasta, Sudocrem), na dohojení a promazání klidně Bepanthen, Infadolan. Klima*“²³

Lékař v odpovědi na dotaz uživatelky Andrey využívá stejného výrazu – opruzeniny. Podle Slovníku spisovné češtiny je *opruzenina*, neboli opruzení, „kožní zánět v místech, kde se kůže o sebe tře“.²⁴ Spisovný slovník jazyka českého definuje *opruzeninu* jako „opruzené místo na těle a jeho synonymním výrazem je opruzení“.²⁵

²¹ <http://lekarske.slovníky.cz/pojem/furunkl>

²² <http://www.ulekare.cz/poradna-lekare/lecba-opruzenin-140701>

²³ <http://www.ulekare.cz/poradna-lekare/lecba-opruzenin-140701>

²⁴ <http://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=opruzeniny>

²⁵ <http://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=opruzeniny>

Opruzeniny a jejich definice se ve Velkém lékařském slovníku nenachází. Podle Slovníku spisovné češtiny je pro *opruzeniny* synonymum opruzení. Podle VLS je opruzení – latinsky intertrigo – onemocnění, kterým trpí převážně obézní a silně se potící osoby. Intertrigo postihuje místa, kde dochází k trvalému tření kůže navzájem v okolí stehen a třísel, pod prsy apod. Na opruzených místech může dojít k infekci například kvasinkové. Hovorově se toto onemocnění nazývá vlk či opruzenina.²⁶

Podle Rejzkova etymologického slovníku (2001: 430) pochází slovo *opruzenina* od slova prudití (pálit, nítit). Praslovanský původ slova prudití je *prōditi (se). Podle Rejzka *prōditi souvisí s výrazy proud a prudký. Avšak přiznává, že významový posun není zcela jasný.

Podle Machkova etymologického slovníku (1968: 488) jsou *opruzeniny* odvozeny od slova prudití. Prudití též působit zánět, leptat (vápno, které prudí kůži).

7.4 Bulka

Dotaz z webových stránek LiveDOCTOR od uživatele zatlucmen: „Dobrý den, je mi 20 let, a tak pul roku jsem mel na penisu menší podkožní **bulku**, měl jsem zato, že je to jen tuková kulička, ale tak před týdnem, jsem si to při sexu asi podráždil a ona se hodně zvětčila. Tak jsem se chtěl zeptat co by to mohlo být, normálně to nebolí, jen když si na to nějak zmáčknu. Před pár dny to mělo malou bílou „čepičku“ a vyteklo z roho malinko hnisu, jako když máte bedara. Prosím poradte, děkuji.“²⁷

Reakce lékařky: „Dostala se vám tam zřejmě nějaká infekce. Vyřeší se to i samo, jakmile to chcete urychlit, tak se obraťte na urologa, který vám to ošetří.“²⁸

Termín *bulka* lékařka nijak nekomentuje. Podle Spisovného slovníku českého jazyka je *bulka* zaprvé ‚menší boule‘ (př. bulka pod kůží), zadruhé ‚levné pečivo podobné žemli‘, zatřetí ‚nářečně buleta‘ (malá briketa vejčitého tvaru), začtvrté ‚druh dřive oblíbené karetní hry‘ (př. hodit si bulku).²⁹ Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost (1978: 47) definuje *bulku* jako ‚menší bouli‘ (př. bulka na ruce).

²⁶ <http://lekarske.slovníky.cz/pojem/intertrigo>

²⁷ <http://www.livedoctor.cz/home/detail?id=19648>

²⁸ <http://www.livedoctor.cz/home/detail?id=19648>

²⁹ <http://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=bulka>

Podle Stručného lékařského slovníku (1984: 106) odborným termínem pro *bulku* je fibrioadenoma, což je ‚nezhoubný, smíšený nádor z vazivové a žlázné tkáně nebo také fibrom (nezhoubný nádor vznikající z vaziva)‘. Velký lékařský slovník definuje fibriadenom jako ‚nezhoubný nádor prsu‘.³⁰ Dále se může jednat o tukovou bulku neboli lipom, což je ‚nezhoubný nádor tvořený tukovými buňkami‘. Je také poměrně častým nádorem v kůži, kde způsobuje různě veliké vyklenutí, které nezmizí ani po zhubnutí. Vadí-li mechanicky nebo kosmeticky, lze jej operativně odstranit.³¹

Podle Rejzkova etymologického slovníku (2001: 87) jsou termíny bulka, boulička, boule pouze české, v polštině je buła hrouda, ve slovinštině būla (nádor, opuchlina). Velmi blízko stojí německé Beule (starohornoněmecky – būl(l)a), ale vývoj obou slov byl zřejmě paralelní. Podle Rejzka latinský výraz bulla znamená bublina, avšak Kábrt (1984: 39) definuje bullu jako měchýř, puchýř. Nicméně všechno jsou to útvary indoevropského *bheu- (nadouvat se, růst).

Machek (1968: 76) pouze definuje *bulku* jako karetní hru šestice z výrazu trapulka. Bouli popisuje podobně jako Rejzek.

Stručný etymologický slovník jazyka českého výraz *bulka* nepopisuje. Nicméně termín boule podle SESJČ (1978: 103) pochází ze staročeského slova būle. Indoevropský základ označuje vyduté věci (př. bublanina, bubřenina, buchta). Būle souvisí s latinským výrazem bulla a s českým boulit (poulit) a špulit (ústa).

7.5 Bed'ary

Dotaz z webového portálu Umírání.cz od uživatelky Mája: *„Před půl rokem z mého života odešla kamarádka a nesu to velmi špatně. Zhoršil se mi i celkový zdravotní stav. Především se mi udělalo hodně **bed'arů**. Může to nějak souviset? Dříve jsem je neměla a netrpěla jsem tím... Vyzkoušela jsem řadu přípravků a nic nezabírá. Jsem zoufalá...“*³²

Reakce uživatelky Moniky: *„Dobry den, je mozne, ze stresem se mohla rozhoupat hladina hormonu, take se oslabit imunitni system a prodelavate infekci (muzete byt infekce napr.*

³⁰ <http://lekarske.slovníky.cz/pojem/fibro>

³¹ <http://lekarske.slovníky.cz/pojem/lipom>

³² <http://www.umirani.cz/diskuse/bedary>

zaludku, mocova, atp.). *Chce zapatrat a nechat si nabrat krev na ruzne infekce, hormonalni profil. Resit se to da.*³³

Uživatelka Monika se v odpovědi nezmiňuje o výrazu *bed'ar*, pouze poukazuje na příčinu vzniku. Podle Slovníku nespisovné češtiny (2009: 59) je *bed'ar* ‚zanícený vlasový míšek, hnisavá pustulka při akné se zarudlým a zduřelým okolím‘. Jedná se o projev nemoci zvané *acne vulgaris* (česky *trudovitost*; běžně *akné*). Projevem této nemoci je vznik vřídků zvaných *nežity*, *neštovice*, odborně *furunkly*, hovorově *jebák*, *bed'ar*, *bed'ák*.

Podle Praktického slovníku medicíny (1995: 321) ‚je výraz *papula* adekvátní pro termín *bed'ar*‘. *Papula*, též *pupínek*, je vyvýšený, drobný, tuhý kožní útvar různé barvy a tvaru a rozmanitého původu. Též se jedná o typ kožní eflorescence (*výkvětky*, projevy kožních změn).

Výraz *bed'ar* se z důvodu nespisovnosti v etymologických slovnících nenalézá.

8 Termíny z oblasti chirurgie

8.1 Houser

Dotaz od uživatele Filip02 z webového portálu Umírání.cz: ‚*Dobrý den, nevím, zda to sem patří. Již několik týdnů mám potíže, lidově se tomu říká **houser**. Nevíte co s tím?*‘³⁴

Odpověď uživatelky Monika: ‚*Dobry den, nejlepe by bylo navštívit lekare. Mate treba uskriply nerv, nekdy boli zada i např. od strev, ledvin, ale take i od infekci jako treba boreli- oza.*‘³⁵

Lékař se k tomuto dotazu nevyjádřil a ani uživatelka Monika se nezmiňuje o *houserovi*. Podle Slovníku spisovné češtiny pro školu a veřejnost (1978: 122) má *houser* dva významy. V prvním případě je *houser* ‚samec husy‘. V druhém případě se jedná o ‚hovorově prudkou bolest v kříži‘ (př. *leží*, má *housera*).

Hovorový výraz *houser* se v lékařské terminologii nazývá latinsky *lumbago* (*bedro*) neboli *ústřel*. Jedná se o náhle vzniklou bolest v bederní oblasti, která se současně projevuje křečí zádočných svalů. Často je doprovázena bloádou meziobratlových kloubů. Základem

³³ <http://www.umirani.cz/diskuse/bedary>

³⁴ <http://www.umirani.cz/diskuse/houser>

³⁵ <http://www.umirani.cz/diskuse/houser>

léčby je klid, teplo, tlumení bolesti a fyzioterapie. Dalším hovorovým výrazem pro *lumbago* je *hexenšus*.³⁶

Podle Rejzkova etymologického slovníku (2001: 211) *houser*, polsky *gasiór*, slovensky *gosér*, zcela chybí ve východoslovanských jazycích. Je tvořen starobylým sufixem *-er* od *gоsь* (husa). *Bederní ústřel* má význam snad podle bodavé bolesti (srov. cítit v zádech *house-ry*).

Machkův etymologický slovník (1968: 148) popisuje význam *housera* jako ‚bolení v kříži‘, jedná se o výraz, který pochází ze Slezska. Synonymním výrazem *housera* je *fu-sák/fušek*.

Stručný etymologický slovník (1978: 196) definuje *housera* jako: ‚*bederní ústřel, který vznikl žertovnou obměnou nářečního výrazu ousad, úsad (složenina z o a sad-: co se usadilo v kříži)*.“ Holub vysvětluje původ výrazu *houser* odlišným způsobem než Rejzek.

8.2 Šlic

Dotaz z webových stránek *Umírání.cz* od uživatelky Heleny: *„Zdravím, mám takový problém. Po smrti mé prababičky, která mi byla velmi blízká, jsem na tom psychicky dost špatně. Nemohu se smířit s její ztrátou... Od té doby trpím migrénou, často zvracím a jsem dost mimo. Před týdnem se mi stalo, že sem se řízla při vaření a ten šlic se mi nedaří zahojit. Dávala jsem si na to všechny možné masti z lékárny, ale nic nezabírá... Je možné, že to souvisí s psychikou? Že jsem na tom špatně psychicky, tak tělo s tím nějak bojuje a nemá energii na hojení hloupé rány? Děkuji“³⁷*

Reakce od uživatelky Moniky: *„Dobry den, je mozne, ze pokud Vas smrt babicky tak velmi zasahla , ze Vam z psychiky muze byt spatne od zaludku, zvraceni. Vpozorujte si, pri a po jake myslence se Vam toto stava . Je pote potreba s tim pracovat po psychicke strance - bud sama(pokud mate silu) nebo s pomoci psychologa ci psychiatra(ktery Vam muze predepsat i leky na prekonani krize). Co se tyka nehojici se rany. Stresem se oslabuje imunitni system, muzete tak mit nehojici se ranu. Ale spise mate v rane zanesenou infekci, jdete k lekari- ten posoudi Vas stav. Je mozne , ze Vam predepise antibiotika. Reknete mu i o zvraceni- at Vam udela testy na Helicobacter pylori- infekce zaludku, v pripade pozitivni hodnoty IgA- zaleci Vas take antibiotiky na 14 dni tzv. Trojkombinaci(Amoksiklav, Entizol, Helicid atp.).*

³⁶ <http://lekarske.slovniky.cz/pojem/lumbago>

³⁷ <http://www.umirani.cz/diskuse/slic-na-ruce-spatna-hojivost-v-dusledku-stresu>

*Muze Vas odeslat i na gastroenterologii. Je vice moznosti a musite zacit patrat a pracovat na vyreseni problemu.*³⁸

Uživatelka Monika pojmenovává *šlic* výrazem *rána*. Podle Slovníku cizích slov existují dva významy pro termín *šlic*. Zaprvé se jedná o rozparek. Zadruhé se jedná o zářez v hlavě šroubu.³⁹ Avšak podle kontextu není ani jeden význam slova odpovídající popisu problému. Slovník nespisovné češtiny (2009: 395) rozšiřuje výklad pojmu o zářez, trhlina, štěrbinu (př. máme asi pŕlmetrovej šlic); jizvu (těž šlinc); vulgárně ženské přirození; divadelně clonu reflektoru. Dále doplňuje, že německé Schlitz je v překladu štěrbinu, trhlina, poklopec, ve vulgárním významu ženské přirození a přeneseně dívka (prostitutka).

Podle kontextu dotazu se lze domnívat, že se jedná o řeznou ránu nebo o jizvu. Podle Velkého lékařského slovníku je rána řezná ‚způsobená tlakem a tahem ostrého předmětu‘. Hloubka rány je úměrná tlaku a vlastnostem zasažené tkáně pod kůží. Okraje ran jsou úzké, není-li nástroj dosti ostrý, mohou být nerovné. Vždy silně krvácí. Zvláštním typem řezné rány je rána způsobená nůžkami, označována jako rána střižná latinsky *vulnus scissum*.⁴⁰ Podle Stručného lékařského slovníku (1984: 385) je *vulnus* neboli rána ‚poškození tkání spojené s porušením souvislosti kůže sliznice nebo povrchu u některého orgánu‘.

Stručný lékařský slovník (1984: 50) definuje odborně jizvu jako *cicatrix* též *cikatrix*. Jedná se o vazivovou tkáň nahrazující poškozenou nebo ztracenou tkáň.

Termín *šlic* se nevyskytuje v etymologických slovnících. Podle Slovníku nespisovné češtiny se jedná o výraz, který je příbuzný s německý výrazem *Schlitz*

Laický výraz *šlic* je podle Slovníku nespisovné češtiny ‚trhlina, štěrbinu‘. Podle kontextu dotazu se jedná o řeznou ránu či jizvu. Podle slovníků zabývajících se lékařským pojmoslovím se řezná rána odborně nazývána jako *vulnus scissum*. *Vulnus* (rána) je poškození tkání spojené s porušením souvislosti kůže sliznice. Jizva se medicínsky nazývá *cicatrix*. Etymologicky výraz *šlic* je obtížné vysledovat. Souvislost mezi českým *šlic* a německým *Schlitz* je podle Slovníku nespisovné češtiny adekvátní.

³⁸ <http://www.umirani.cz/diskuse/slic-na-ruce-spatna-hojivost-v-dusledku-stresu>

³⁹ http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/hledat?cizi_slovo=%C5%A1lic&typ_hledani=prefix

⁴⁰ <http://lekarske.slovníky.cz/pojem/rana-rezna>

9 Termíny z oblasti gastroenterologie a otorhinolaryngologie

9.1 Chroptění

Dotaz z webových stránek uLékaře.cz od uživatelky Aneta: „Syn, rok a 4 měsíce, má už od začátku února potíže s dýcháním, naustále kašle, začal i sípat, **chroptět**.. nezjistila jsem nějak souvislost, kdy se mu to zhoršuje, je to stejné i noci.. má udělaný rtg P+S, mohu poprosit o posouzení, co je vidět na snímku? děkuji“⁴¹

Odpověď lékařky: „Zajděte prosím na rentgen, kde Vám snímek správně popíšou. Fotografie není přesná k posouzení.“⁴²

V tomto případě doktorka nereaguje na výraz *chroptění*. Podle Slovníku spisovné češtiny (1978: 133) znamená *chroptět/chroptění* ‚vydávat chrčivé zvuky‘ (př. těžce raněný chroptěl). Spisovný slovník jazyka českého popisuje dva významy slova *chroptět*. Zaprvé *chroptěti*, řidčeji *chroptit*, je ‚vydávat chrčivé zvuky před smrtí, při velkém nebezpečí, strachu, vzteku‘ apod. (př. chroptěl a pouлил oči). Zadruhé ‚chraptivě křičet‘ (př. „kde je stříkačka!“ chroptil Jirka.).

Velký lékařský slovník výraz *chroptění/chroptět* nepopisuje. Avšak ve Stručném lékařském slovníku (1984: 151) je *chroptění* přeloženo do latiny jako *respiratio stertorosa*. *Respiratio* znamená ‚dýchání, dech, výměna plynů mezi plicními sklípky a krví‘. (Kábrt 1984: 306) *Stertorosa* je chrápání (Kábrt 1984: 336). Odborný termín *respiratio stertorosa* znamená v doslovném překladu chroptivé dýchání. *Chroptění* lze tedy považovat za termín nacházející se, jak v laické tak i v lékařské terminologii.

Podle Rejzkova etymologického slovníku (2001: 137) je substantivum *chroptění* utvořeno od staročeského slova *dychtiti*. Původní význam byl ‚silně dýchat při nějakém úsilí, neduhu nebo rozčilení‘. Novočeský význam je přenesen do oblasti duševní a znamená ‚usilovnou žádostivost‘.

Machkův etymologický slovník (1968: 228 – 229) výraz *chroptět* odkazuje na verbum *chrápat*, které je onomatopoickým základem pro všeslovanské jazyky, jehož obměna je ve slovech *chroptět*, *chrupat*, *chřipka*, *křupat*, *křápat* ad.

⁴¹ <http://www.ulekare.cz/poradna-lekare/pneumonie-140153>

⁴² <http://www.ulekare.cz/poradna-lekare/pneumonie-140153>

Stručný etymologický slovník jazyka českého (1978: 205 – 206) výraz *chroptět*, stejně jako Machkův etymologický slovník, odkazuje na sloveso *chrápat*. *Chroptět* je utvořeno od základu slova *chrouti*.

9.2 Škrundání

Dotaz z webových stránek uLékaře.cz od uživatele V: „*Vážená paní doktorko, prosím o radu. Už asi rok mi pořád škrundá v břiše. A to celkem nahlas. Je jedno jestli jsem po jídle, nebo před, nebo jestli je třeba večer anebo po ránu, pořád slyším nějaké zvuky ze střev a někdy i cítím, jako by se mi tam něco hýbalo, někdy mám pocit, jako by mnou i něco jakoby "protékalo", neumím to popsat....Stolici mám nepravidelnou, ale s tím mám problémy celý život, na wc jdu např. jednou za 2- 3 dny, někdy to jde, někdy mám velké problémy se vyprázdnit a někdy, tak jednou za týdny, mám zase průjem.... a tak to jde pořád dokola. Čtu si o zvýšené peristaltice střev a podobná témata a docela mě to děsí. Žádné bolesti nemám, ani nedýmáním moc netrpím, větry mám asi jako každý normální člověk. Zhruba před rokem jsem začala brát na štítnou žlázu euthyrox, a právě v tu dobu mi to začlo, ale nevím, jestli to mlže mít s tím nějakou spojitost. Mám nadváhu tak 20 kg, a popravdě řečeno se moc zdravě tedy nestravuji, ale zase nekouřím ani nepiji. Co byste mi poradila? Děkuji“⁴³*

Reakce lékařky: „*Dobrý den, k ovlivnění popisovaných potíží někdy vede zaměření na správnou životosprávu - tj. vyhněte se nadýmavým potravinám, syceným a sladkým nápojům. Do stravy zařadte vlákninu (otruby, ovesné vločky). Důležitý je dostatek pohybu. Pokud změna životosprávy nepomůže, přidejte v lékárně dostupná probiotika, lepicol, Espumisan.“⁴⁴*

Ani v tomto případě doktorka neužívá výrazu *škrundání*. Spisovný slovník jazyka českého ani Slovník spisovné češtiny nevysvětlují *škrundání*. Tento výraz pouze vysvětluje internetový slovník *Čeština 2.0 Slovník, který tvoříte vy* a popisuje jej jako ‚kručení a vydávání nepříjemného zvuku‘. Avšak tento slovník není nijak odborně garantovaný. Slovník synonym a frazeologismů (1982: 243) popisuje výraz *škrunkat* jako ‚kručet či žbluňkat‘. Verba *škrundat* a *škrunkat* jsou si lexikálně i slovtvorně podobné, lze je považovat za synonymní výrazy.

V Praktickém slovníku medicíny se *škrundání* neobjevuje, nicméně synonymum *kručení* se zde nachází. Latinským termínem pro *kručení* je *borborygmus*. *Borboryzo* je řecky

⁴³ <http://www.ulekare.cz/poradna-lekare/neustale-skrundani-v-brise-80542>

⁴⁴ <http://www.ulekare.cz/poradna-lekare/neustale-skrundani-v-brise-80542>

kručet. Jedná se tedy o ‚zvuk vznikající v břiše při pohybech plynu a tekutiny ve střevech‘. Stejná definice se nachází i ve Velkém lékařském slovníku o borborygmu - kručení.

Machkův etymologický slovník (1968: 297) hovoří o výrazu *škrundat* jako o expresivní obměně slova *kručeti*. *Kručeti* znamená ‚vepřové chrochtání a škvřčení v břiše‘.

Ve Stručném etymologickém slovníku jazyka českého a v Rejzkově etymologickém slovníku se *škrundání* nenachází.

10 Termíny z oblasti gynekologie a urologie

10.1 Špinění

Dotaz z webových stránek LiveDOCTOR od uživatelky Suri: „*Dobry den, chtěla bych se zeptat byla jsem u p.doktorky na vyšetření,protože jsem neobdržela menstruaci... poslední menzes 2. března a návštěva lékařky 7. dubna na sonu mi ukazovala malou tečku a řekla mi,že se může jednat o těhotenství a že na kontrolu mám přijít za dva týdny pokud se nedostaví menzes...po její návštěvě jsem začala mírně špinít cca 3dny..tak nevím co si o tom mám myslet??Může to být menstruace?Popřípadě, může se jednat o mimoděložní těhotenství??Nic mě zatím,ale nebolí??“⁴⁵*

Odpověď lékařky: „*O mimoděložní těhotenství se jednat nemůže, jak sama lékařka jako píšete, Vám ukázala malou tečku/ tečku přímo v děloze. Takže toho se rozhodně obávat nemusíte. Obvykle po vaginálním vyšetření se může objevit slabé krvácení anebo špinění. Nejedná se o klasické menstruační krvácení, je to jen následek manipulace v pochvě. Takže počkejte 14 dní a potom navštivte lékařku znova, ta vám graviditu potvrdí na 100%. :-)*“⁴⁶

Lékařka využívá stejného výrazu jako tazatelka – špinění. Podle Slovníku spisovné češtiny pro školu a veřejnost (1978: 548) znamená *špinění* zaprvé – činit špinavým, znečišťovat (př. špinit podlahu), zadruhé se jedná o hanlivé výrazy ve smyslu hanobit, pomlouvat, ostouzet (špinit sousedy). Slovník spisovného jazyka českého vysvětluje *špinění* jako ‚špiniti špinou, nečistotou pokrývat, znečišťovat‘.⁴⁷ Též expresivně hanit, hanobit, pomlouvat, očerňovat, ostouzet (pomlouvou). Slovník synonym a frazeologismů (1982: 245) rozšiřuje špinění/špinit o tyto výrazy – svinit, očerňovat, zlehčovat, tupit. Avšak z kontextu dotazu vyplývá, že tazatelka myslela *špinění* jako slabé krvácení. Lékařka vysvětluje, z jakého důvodu došlo

⁴⁵ <http://www.livedoctor.cz/home/detail?id=61012>

⁴⁶ <http://www.livedoctor.cz/home/detail?id=61012>

⁴⁷ <http://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=%C5%A1pin%C4%9Bn%C3%AD>

ke krvácení/špinění. Slabé krvácení se může objevit po vaginálním vyšetření, jak sama konstatuje.

Ve Velkém lékařském slovníku ani v jiných odborných publikacích (Praktický slovník medicíny, Stručný lékařský slovník) se výraz *špinění* neobjevuje. *Krvácení* neboli *haemorrhagia/hemoragie* (Vokurka 1995: 174) je ‚výstup krve z krevního řečiště‘. Odborné termíny pro *hemoragie*, které souvisejí s ženským pohlavním aparátem, jsou: *menstruatio* (menstruační); *metrorrhagia*, *hysterorrhagia*, *metrostaxis* (z dělohy mimo menstruaci); *elytrorrhagia* (z pochvy); *clitorrhagia* (z poštváčku); *colporrhagia* (z rodidel); *episiorrhagia* (ze stydkých pysků). Lékařka v odpovědi na dotaz pojmenovala *špinění* jako poševní krvácení neboli *elytrorrhagia*.

Rejzkův etymologický slovník (2001: 638) špinu/špinit přisuzuje pouze českému jazyku, v jiných jazycích je odlišný základ slova. Stejného názoru je i Holub (1978: 471). Spojení s řeckým *πίνος* ani s *πένα* nejsou přesvědčivá.

Machkův etymologický slovník (1968: 621) výraz *špinění* neuvádí. Nicméně *špinění* je odvozeno od verba *špinit*, slovensky *špinit*, *špintať*. Machek uvádí, že souvislost mezi českým a slovenským výrazem pro *špinit* je příbuzné od řeckého *πίνοσ*.

10.2 Pálení penisu

Dotaz od anonymního uživatele z webových stránek LiveDOCTOR: *„Dobrý den, potřeboval bych poradit. Posledních asi 10 dní mě nepříjemně **pálí penis**, když přetahuju předkožku. Nejhorší to je když mám penis stopořený to je ta bolest nesnesitelná. S přítelkyní sexuálně žiju už přes 7 měsíců, ona tento problem měla a má podobný, ale jen při souloži, že jí to štípe, ale jí na to pomáhá lubrikační gel. Tak prosím poradte co to může být za každou radu budu vděčný.“*⁴⁸

Reakce lékařky: *„Zřejmě jste se nakazil nějakou infekcí, je tam zánět, proto byste měl vyhledat pomoc urologa, problém diagnostikovat a cíleně léčit. Pokud by šlo o sexuální přenosnou chorobu nutná léčba i sex. partnera/partnerky.“*⁴⁹

Lékařka se nevyjadřuje k výrazu *pálení*, ale popisuje nemoc, která je doprovázena podobnými příznaky. Verbální substantivum *pálení* je utvořeno z verba *pálit*. *Pálit* má podle Slovníku spisovné češtiny 8 významů. Zprvém ‚vydávat žár, žhnout‘ (př. slunce pálí), zadruhé

⁴⁸ <http://www.livedoctor.cz/home/detail?id=19749>

⁴⁹ <http://www.livedoctor.cz/home/detail?id=19749>

„vzbuzovat (nesnesitelné) horko, horkost“ (př. ucho hrnce pálí), zatřetí „vyvolávat bolestivý, palčivý pocit“ (př. mráz pálí). Začtvrté „palčivě, štiplavě bolet“ (př. pálí ho v krku), zapáté „ohněm, žárem ničit“ (př. žolděři pálili a loupili), zašesté „spotřebovávat pro svícení nebo topení“ (př. pálit dřevo). Zasedmé „vyrábět nebo upravovat za pomoci ohně, žáru“ (př. pálit sli-
vovici), zaosmé „střílet“ (př. pálit z pušky). Podle kontextu dotazu je pro *pálení* příhodná defi-
nice „palčivá, štiplavá bolest“.⁵⁰

Ve Velkém lékařském slovníku se nachází pouze Dupuytrenovy stupně popálení, pá-
lení úst, popálení a spálenina. Tyto čtyři termíny nejsou adekvátní pro výraz *pálení*. Nevysky-
tují se zde ani výrazy palčivá, štiplavá bolest. Obdobně je na tom i Praktický slovník medicíny
a Stručný lékařský slovník.

Podle Rejzkova etymologického slovníku (2001: 442) výraz *pálit* (žhnout) a jeho od-
vozeniny (pálený, pálenka, pálivý, palčivý, palič, paličský, palba ad.) jsou typické pro všeslo-
vanské jazyky – polsky palić, rusky palít', staroslověnsky paliti. Praslovanské *paliti je kauza-
tivem k slovesu dochovanému ve staroslověněštině polěti (hořet). Kořen *pel-/*pol je ve vý-
znamu (pálit, hořet) dochován jen ve slovanských jazycích.

Machkův etymologický slovník (1968: 430) výraz *páliti* popisuje jako „faktitivum pro
všeslovanské jazyky (palivo, palčivý, pálené víno)“.

„Původ slovesa *páliti* z praslovanského základu *pel- se střídami § 12: *pel- (po-pel);
*pol- (staročesky poleti; pláti, planouti, plamen, plápol); *pal- (páliti, palivo, palčivý, pálen-
ka, spála).“ (Stručný etymologický slovník 1978: 354)

10.3 Žíznivka

Dotaz z webových stránek Poradte.cz od uživatele Patient: „*Je to žíznivka? Pár dní po porodu jsem pila asi 15l denně, ale stále jsem měla žízeň. Od té doby, cca 7let(!) v zimě piji cca 5l denně, v létě okolo 10l i více. Dozvěděla jsem se, že to může být nemoc. Šla jsem tedy na endokrinologii, bohužel chytila zrovna mladou a nejspíš nezkušenou doktorku. Sice mě poslala na odběr krve a ranní moč po 12hodinách nočního žíznění, ale už předem říkala, že to nebude diabetes insipidus, protože každou noc chodím čůrat jen jednou a nebudí mě žízeň, Výsledky ještě nemám. Naznačovala, že piji tak moc ze zvyku! Takové množství-denně! Já bych se toho "zvyku" ráda zbavila, jenže co mám ukrutnou žízní? Tu si také namlouvám? Když jsem šla na ten odběr krve, tak jsem omdlávala-nevydržím 12hodin bez tekutin. Přes*

⁵⁰ <http://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=p%C3%A1len%C3%AD>

den se od WC téměř nehnu, otravuje to život. Mám změnit endokrinoložku nebo co mám dělat? Manžel je také naštvanej, vidí, že roky piji 3-x víc než ostatní a ničím si ledviny...“⁵¹

Reakce uživatelky Kapkanadeje: „Podle toho, co popisujete, bych řekla, že skutečně touto nemocí trpíte. Mám dceru s touto nemocí také. A bylo potřeba hodně vyšetření, než se prokázalo, že nejde o zvyk, ale o tuto nemoc. Dostala léky, které bude brát již do konce života, dávku upravuje lékařka dle potřeby a zatím se daří mít nadměrný příjem tekutin mít pod kontrolou. Takže vyčkejte na výsledky, s tou ukrutnou žízní bez pomoci vhodných léků nenaděláte sama vůbec nic. Je to nebezpečné, takže jste udělal dobře, že to řešíte přes lékaře. Myslím, že to **diabetes insipidus** opravdu být může.“⁵²

V dotazu i v odpovědi se objevuje laický výraz *žíznivka* a lékařský název nemoci *diabetes insipidus*. Ve Slovníku spisovné češtiny pro školu a veřejnost (1978: 741) se nachází pouze základové slovo *žíznit*, které má dva významy. V prvním případě se jedná o význam ‚mít žízeň, trpět žízní‘ (př. nemocný žíznil; půda žízní). Ve druhém případě je to expresivní označení pro ‚silně toužit, dychtit, prahnout, lačnět‘ (př. žíznit po úspěchu).

Ve Stručném lékařském slovníku (1984: 396) je *žíznivka* nazývána odborným termínem *diabetes insipidus*, stejně jako v dotazu a odpovědi na webovém portálu *Poradte.cz*. *Diabetes insipidus* je podle Kábrta (1984: 74) úplavice močová (*žíznivka*) charakterizována nadměrným močením a ustavičnou žízní (řecky *dia* – skrz, řecky *bainó* – jdu; latinsky *in* – bez chuti, *sapio* – chutnat). Podle Velkého lékařského slovníku je onemocnění způsobeno nedostatkem antidiuretického hormonu ADH, jehož úbytek vede k neschopnosti zadržet vodu v těle. Postižený vymočí několik litrů moči denně a při nedostatku tekutin je ohrožen těžkou dehydratací. Příčinou onemocnění jsou úrazy hlavy, záněty, nádory a operace mozku (např. hypofýzy), někdy je původ nemoci neznámý. Při léčbě se pacientovi podává ADH *desmopresin* v nosních kapkách. Lékaři ve starých dobách pro stanovení diagnózy moč ochutnávali.⁵³

Výraz *žíznivka* pochází ze substantiva *žízeň*. Podle Rejzkova etymologického slovníku (2001: 750): „*žízeň*, *žíznivý*, *žíznit* pochází ze staročeského slova *žiezě* vedle *žiezn*, *žiezen*, *žiezeň* (asi pod vlivem *žizn*, *žizen*, *žízeň* neboli *život*, *hojnost*, *osvěžení*). Rusky *žážda* (*žízeň*) ze církevněslovanského jazyka, jinak starorusky *žaža*, staroslověnsky *žežda*. Praslovanské **žęďa* (*touha*, *chtivost*) je odvozeno od **žędati*.“

⁵¹ <https://www.poradte.cz/spolecnost/27616-je-to-ziznivka.html>

⁵² <https://www.poradte.cz/spolecnost/27616-je-to-ziznivka.html>

⁵³ <http://lekarske.slovníky.cz/pojem/diabetes-insipidus>

Machkův etymologický slovník (1968: 729) termín žízeň definuje podobně jako Rejzek. Pro zajímavost uvádí, že žízeň může být také rodu maskulinního na území Slezska. Dále uvádí následující: „slovenský archaický výraz žízeň pochází z českého jazyka. Novoslovenský výraz pro žízeň je smäd.“

Stručný etymologický slovník jazyka českého (1978: 524) přiřazuje výraz žízeň pro všeslovanské jazyky. Praslovansky *žęd-ja (staročesky žiezeň) je utvořeno příponou -ja od žadati.

Diabetes insidipus je lékařský název nemoci pro laický výraz žíznička. Jedná se o nebezpečné onemocnění, které je způsobeno nedostatkem antidiuretického hormonu. Důsledkem této nemoci je neschopnost zadržet tekutiny v těle. Nemocný vyloučí několik litrů moči denně a při nedostatku nápojů může být ohrožen jeho život. Výraz žíznička podle etymologických slovníků pochází ze staroslověnského žežda, z praslovanského *žęďa, které je odvozeno od *žędati. Staročeský termín žiezeň je již podobný novočeskému výrazu žízeň.

11 Termíny z oblasti oftalmologie

11.1 Mžitky

Dotaz z webových stránek LiveDOCTOR od uživatele Marek: „Dobrý den, včera se mi stala hodně zvláštní věc. Šel jsem spát okolo 12té hodiny. Docela zvláště se mi usínalo se **mžitky** před očima, procitnul jsem se a příšerně mě brnělo nejdříve někde vzadu v hlavě, poté třes procházel celou hlavou a nakonec i rukama a celým tělem, nevím jak dlouho to trvalo, ale když se podíval na hodiny bylo půl druhé. Nebyl to třes jako když si špatně sednete a začně vám brnět noha. Ten třes byl třeba 10x intenzivnější vycházel někde z zadní části hlavy. Nikdy jsem neměl s ničím podobným zkušenost, nebyl jsem pod vlivem nějakých omamných látek ani nemám zjištěné nějaké onemocnění. Mohli by jste mi prosím poradit, čím to mohlo být způsobeno? Nemůžou to být nějaké špatné zóny na spaní nebo tak? Hrozně mě to vyděsilo. Děkuji za odpověď.“⁵⁴

Odpověď lékařky: „Dobrý den, v největší pravděpodobnosti se jednalo o obtíž z přetížené krční páteře, kdy při změně polohy se tělo ozvalo (od krčních nervů je inervováno

⁵⁴ <http://www.livedoctor.cz/home/detail?id=59252>

v podstatě celé tělo). Další příčinou by mohl být nedostatek hořčíku, v případě opakování obtíží zkuste užívat hořčík a B-komplex.“⁵⁵

Lékařka v odpovědi na dotaz neužívá výrazu *mžítka*. *Mžítka* jsou podle Slovníku spisovné češtiny (1978: 238) ‚světelné skvrny kmitající se před očima‘ (př. mít mžítka před očima). Spisovný slovník jazyka českého termín *mžítka* vykládá trojím způsobem. Zaprvé se jedná o ‚drobné světelné skvrny kmitající se před očima, též míhavý zákmit‘. Zadruhé je to řidší výraz pro ‚okamžik, mžik‘ (př. skutečnost v mžitce zmizela). Zatřetí se jedná o nářeční význam pro ‚mlhu‘. Z kontextu dotazu vyplývá, že *mžítka* jsou ‚světelné skvrny kmitající se před očima‘.

Velký lékařský slovník neobsahuje výrazy *mžítka* ani fosfeny, což je podle Stručného lékařského slovníku (1984: 110) ‚vidina, pocit světla, vybavený nepřiměřeným podnětem‘. Podle webové stránky anamneza.cz⁵⁶ je odborným výrazem pro *mžítka* před očima termín fosfen (též fosfén).

Podle Rejzkova etymologického slovníku (2001: 399) je *mžitka* ‚světelná skvrna kmitající před očima‘ a pochází ze slova mžít (drobně pršet). Mžít pochází z praslovanského slova *mьžiti, *mьžati. Tato slova souvisejí úzce s *migati (míhati). Z blízkého vztahu mezi kmitáním víček a míháním se před očima (drobného deště) pocházejí výrazy mžitka, mžik, mlha, mžourat.

Machkův etymologický slovník (1968: 362) připouští dvě varianty původu *mžitek*. V prvním případě pochází mžítka z verba mhourati, které vzniklo přesmykem z *mrugati. Další formy jsou z mružiti (mžurkat, žmurkat). Mhourati znamená podle Machka ‚slabě svítiti, blikati (o světélku)‘. Z tohoto důvodu sem patří mzutka, mžitka, mžurka. V druhém případě pochází *mžítka* ze substantiva mžití, které má dva významy – mrkati očima a drobně pršeti. Z dotazu uživatele Marka vyplývá, že *mžítka*, jak definuje Machek, pocházejí z verba mhourati.

Podle Stručného etymologického slovníku jazyka českého (1978: 327) výraz *mžítka* pochází ze slova mžítí (omžítí se, mihnouti).

⁵⁵ <http://www.livedoctor.cz/home/detail?id=59252>

⁵⁶ <http://www.anamneza.cz/priznak/Mzitky-pred-ocima-Fosfeny-714>

11.2 Mlaskání v oku

Dotaz od uživatele Tibora z webových stránek LiveDOCTOR: „Pěkný večer přeji, už delší dobu mě trápí bolesti očí, no k tomu se ještě přidal jakoby **mlaskání v pravém oku**, no jen při prudších pohybech očí do stran. Bolest je dost nepříjemná, znásobuje se při pohybu očí anebo při přitlačení na víčko. Bolest se šíří až přes krk do pravého ramena a zádní části hlavy. Může to být způsobené krční páteří? Borelioza při mlaskání v oku nezpůsobuje. Při otáčení hlavou mi puká v krku. Mohlo by se jednat i o nějaký zápal v oku? Na očním mi tam něco našli, kapal jsem si kapky thea no už mi došly, zkusil jsem koloidní stříbro no po kapnutí do oka to strašně štípe. Levé oko a levá strana hlavy ani náznak bolesti, zatím. Děkuji za odpověď.“⁵⁷

Odpověď lékaře „Dobrý den, bude se jednat o problém s krční páteří a ne primárně okem – ani zánět. Maximálně tak porucha slzného filmu, kdy aplikace umělých slz by mohla pomoci od pocitu **mlaskání**. Bolest za očima a očí je velmi častým přidruženým problémem bolestí krční páteře. V takovém případě je řešením rehabilitace a pravidelné cvičení, což Vám poradí na ortopedii.“⁵⁸

V reakci na dotaz lékař využívá stejného výrazu jako tazatel, a to *mlaskání*. Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost (1978: 227) definuje *mlaskání* jako ‚vydávat uvolněním sevřených rtů nebo jazyka od patra zvláštní zvuk‘. Spisovný slovník jazyka českého vysvětluje verbum *mlaskati* dvěma způsoby. Zaprvé ‚vydávat zvláštní zvuk odtržením sevřených rtů nebo jazyka od patra a vtažením vzduchu (při jídle nebo polibku)‘. Zadruhé ‚vydávat jinak vzniklý podobný zvuk (zvláště o obuvi, blátě nebo o vodě)‘, př. déšť mlaskal, těsto mlaská. Z kontextu dotazu vyplývá, že *mlaskání* v oku znamená – vydávat zvuk připomínající podobné znění jako při konzumaci jídla, při kterém se při odtržení sevřených rtů vytvoří specifický zvuk.

Lékařská terminologie neobsahuje výraz *mlaskání* v očích ani žádný jiný odborný termín, který by souvisel s podobným problémem očí.

Podle Rejzkova etymologického slovníku (2001: 382) výraz *mlaskání*, polsky *mlaskać*, srbsky/chorvatsky *mlaskati*, chybí ve východoslovanských jazycích. *Mlaskat* vzniklo od onomatopoického základu **mlas-*, které se objevuje i ve staroirském *mlas* (chuť).

⁵⁷ <http://www.livedoctor.cz/home/detail?id=56879>

⁵⁸ <http://www.livedoctor.cz/home/detail?id=56879>

Podle Machkova etymologického slovníku (1968: 367) výraz *mlaskání* je utvořen od staročeského mlaščeti. Základem je mlas-, jenž je zvukomalebné, jelikož mlaskání se objevuje jako průvodní úkaz při jídle u některých lidí, jestliže jim jídlo velice chutná. Slované od mlas- utvořili sloveso příponové k jako ach-kati, c-káti apod. Například ruské *ijáskat* (mlaskati) vzniklo zřejmě ztrátou m.

Stručný etymologický slovník jazyka českého (1978: 317) se částečně odlišuje od předchozích etymologických slovníků konstatováním, že výraz *mlaskat* je podobný pro většinu slovanských jazyků.

12 Termíny z oblasti neurologie

12.1 Brnění v noze

Dotaz od uživatele L. z webových stránek uLékaře.cz: „Dobrý den , mám tlak 140/90 S-glukóza 5.5 S- cholesterol 5.47 S-LDL col.3.53 zakopávám, **brnění** v pravé noze,svědění celého těla a můj doktor to přehlídí prý to nic není.Děkuji za odpověď. Moc díky“⁵⁹

Odpověď odborníka: „Dobrý den, Vámi uvedené hodnoty jsou hraniční až mírně zvýšené, nicméně nevysvětlují dané potíže. Pokud Vás tyto opravdu hodně trápí, tak vyhledejte neurologa sama.“⁶⁰

Lékařka se v odpovědi na dotaz uživatele L. nezmiňuje o *brnění*, pouze reaguje na hodnoty uživatelky. Brnění je podle Slovníku spisovné češtiny zaprvé ‚kovová zbroj chránící tělo‘. Zadruhé brnět ve smyslu o těle nebo jeho části znamená, ‚být nepříjemně nervově podrážděn‘ (př. ruce brní od práce; brní mě z tebe hlava). Zatřetí mít ‚brnění v noze‘. Spisovný slovník jazyka českého definuje srozumitelněji výraz *brnění*. V prvním případě je ‚brnění kovový ochranný oděv, pancíř, krunýř, odění‘. V druhém případě, který je příhodnější pro dotaz uživatelky L., se jedná o ‚podráždění nervů doprovázené tupostí údu‘ (brnění v lokti, v nohou).

Slovník českých synonym shledává podobnost *brnění* s pojmy trnutí a mravenčení⁶¹. Výrazy trnutí a brnění se ve Velkém lékařském slovníku nenacházejí. Termín mravenčení se ve VLS nalézá. Parestezie neboli mravenčení je porucha cití (komplexní smysl, zprostředkovaný mnoha druhy receptorů) projevující se jako mravenčení, svrbění apod. Tento jev vzniká

⁵⁹ <http://www.ulekare.cz/poradna-lekare/brneni-140246>

⁶⁰ <http://www.ulekare.cz/poradna-lekare/brneni-140246>

⁶¹ <http://www.slovník-synonym.cz/web.php/slovo/brneni>

při poškození nervů neuropatií, například při cukrovce. Běžně se objevují při tzv. „přesezení“ končetiny.⁶² Další lékařské slovníky (Praktický slovník medicíny, Stručný lékařský slovník) mají obdobnou definici.

Rejzkův etymologický slovník (2001: 91) přisuzuje původ slova *brnění* k verbu brnět. Staročesky brněti znamenalo ‚temně zvučet, řinčet‘. V nové češtině má výraz brnět význam ‚trnout, chvět‘. Praslovanské *brǫněti je onomatopoického významu (př. brr).

Podle Machkova etymologického slovníku (1968: 67) je *brnění* odvozeno od brněti. Ve staročeském významu se jedná o ‚temně řinčeti, zníti‘ (například o železném odění). Novočeské brněti je ‚vrnění, hučení‘ (např. v hlavě) a také ‚chvění kosti po nárazu‘ (př. loket brní).

12.2 Mrákoty

Dotaz z webových stránek Umírání.cz od uživatelky Petra: *„Dobrý den, chtěla bych poradit. Zažívám stresující období. Často jdou na mě **mrákoty** a špatně se mi dýchá... Je to stresem, nebo se jedná o nějakou vážnější nemoc? Děkuji za radu“*⁶³

Uživatelka Monika reagovala na dotaz následovně: *„Dobry den, tady je poradna ohledne umirani. Pokud trpíte stresem, strachem, uzkosti- je mozne, ze se Vam nedela dobre. Jinak to muze mit X dalsich pricin, vyhledejte lekare.“*⁶⁴

Monika nevyužívá stejného výrazu jako dotazující, zřejmě přisuzuje *mrákotám* synonyma strach a úzkost. Podle Slovníku spisovné češtiny pro školu a veřejnost (1978: 234) jsou *mrákoty* ‚mdloby‘, popř. bezvědomí (př. ležet v mrákotách). Slovník spisovného jazyka českého doplňuje další význam *mrákot*, nářečně se tak nazývá ‚slabý člověk‘ (př. jsem mrákota, neodnosil bych to). Dále se může jednat o knižní výraz pro ‚temnotu, tmu‘ (př. noční mrákota). Poslední významem *mrákot* podle SSJČ je ‚otupělá chůze‘ (př. chodit jako v mrákotách). Podle kontextu příspěvku vyplývá, že významem slova *mrákoty* jsou mdloby.⁶⁵

V Praktickém slovníku medicíny (1995: 270) se výraz *mrákoty* neobjevuje. Jeho synonymum mdloba zde odkazuje na termíny – synkopa, kolaps, bezvědomí. *Synkopa* (PSM 1995: 418) je ‚krátkodobá ztráta vědomí způsobená nedostatečným zásobením mozku kyslíkem v důsledku jeho náhlého nedokrvení podmíněného obvykle poklesem krevního tlaku‘. Vysky-

⁶² <http://lekarske.slovníky.cz/pojem/mravenceni>

⁶³ <http://www.umirani.cz/diskuse/mrakoty>

⁶⁴ <http://www.umirani.cz/diskuse/mrakoty>

⁶⁵ <http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledaj=Hledat&heslo=mr%C3%A1kota&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no>

tuje se u zdravých lidí (například při citovém vzrušení, strachu, dlouhodobém stání). Závažnější *synkopy* mohou být vyvolány i některými nervovými nebo srdečními onemocněními (př. porucha srdečního rytmu - arytmie). Řecky *synkopto* znamená stlouci, zmlátit. *Kolaps* je označován jako ‚zhroucení‘ (PSM 1995: 233). *Bezvědomí* je ‚porucha vědomí‘. Popřípadě stav, při kterém si postižený není vědom okolního dění a na rozdíl od spánku jej není snadné z tohoto stavu probudit (PSM 1995: 58).

Rejzkův etymologický slovník (2001: 392 – 393) považuje za staroslověnský základ výrazu *mrak* – z něž je odvozena *mrákota* – *mrakъ* (tma). Praslovansky **morkъ* (setmění, mrak), jež je příbuzné s litevským *mérkti* (zavírat oči, mrkat), s německým *Morgen*, s anglickým *morning*, nicméně podle Rejzka pochází všechny tyto výrazy od indoevropského **merk-* (míhat se).

V Machkově etymologickém slovníku (1968: 378) se výraz *mrákoty* nachází pod pojmem *mrak*. Obdobné tvary *mraku* (*soumrak*, *zamařiti se*, *mrákota*, *omráčit*) se objevují u všech slovanských jazyků – staroslověnsky *mralcb*, slovensky *mrak*, polsky *mrok*, ukrajinsky a rusky *mór ok*. Praslovansky *mork-b* je od *mirknoti* (viz *mrkati*), se stupněm *o* v kořeni. Sémantický význam *mrákot* je odlišný ve staré a nové češtině (staročesky *temno*, novočesky *mdloby*).

Stručný etymologický slovník jazyka českého (1978: 323) vysvětluje původ *mrákot* obdobně jako *Machek*. Jen praslovanský základ se zde nachází jako **mork-* (rusky *mórok*).

12.3 Škubání v těle

Dotaz z webových stránek *Poradte.cz* od uživatelky Karolína: „*Zajímalo by mě jak se projevuje nádor na mozku , mohly by být příznaky : bolesti hlavy , špatné vidění , zmatenost, únava , spavost , výpadky paměti , malátnost , **škubání v těle**?*“⁶⁶

Lékař na dotaz nereagoval. Řada jiných uživatelů psala své názory k tomuto problému, nicméně žádný nevyužíval výraz *škubání v těle*. Nejracionálnější odpovědí byla od uživatele Ben: „*Dobrý den, nádor v hlavě se projeví zřejmě až podle toho, jak roste a kterou oblast mozku začne utiskovat. Kolega z práce měl tuto chorobu, byl odoperován a úspěšně se vrátil do normálního života. Když jsem se ho ptal, jak k tomu došlo, tak říkal, že on neměl vůbec*

⁶⁶ <https://www.poradte.cz/spolecnost/42607-nador-v-hlave.html>

*žádný problém, ale jednoho dne se probudil a viděl dvojité- Takže, může to přijít i zcela náhle. Zdravím!*⁶⁷

Podle Slovníku spisovné češtiny pro školu a veřejnost (1978: 545) je *škubání* zaprvé ‚prudké a krátké trhání něčím nebo působit trhavé pohyby‘ (př. škubat ramenem, škubat provazem). Zadruhé ‚vytrhávat, trhat‘. Zatřetí se jedná o ‚zbavování se peří‘ (př. škubat husu). Začtvrté ‚trháním ničit, trhat‘ (př. škubat papír na kousky). Hovorově *škubat* je označováno jako ‚nutkání, chuť touhu‘. *Škubat se*, sebou znamená ‚trhaně se pohybovat, trhat sebou‘. Dalším synonymním výrazem je *cukat/cukání*, což je podle kontextu adekvátní pojem.

Lékařským termínem pro *škubání* je *fasciculace*. Jedná se o ‚samovolné záškuby svalových vláken‘, které nezpůsobují pohyb svalu jako celku, ale mohou být viditelné pod kůží. Vznikají při porušení nervu nebo míchy. (Vokurka 1995: 131)

Podle Machkova etymologického slovníku (1968: 614) je výraz *škubati* původem od staročeského *škubu* skústi ze **skub-ti*. Dále uvádí varianty *škubati* v ruštině (*skubú skust*), polštině (dříve *skuse*, nyní *skubac*) a v praslovanštině (*skubo*). V nářečích je vkládáno zesilovací l: *šklubat* (východočesky; Kladsko); lašské *šklubat* je považováno za hanlivé. Verbum *škubati* se u všech Slovanů užívá primárně jen v souvislosti s trháním vlasů, srsti, peří, trávy.

Podle Stručného etymologického slovníku jazyka českého (1978: 468) je *škubati* určeno pro všeslovanské jazyky. Praslovanský základ je **skub-*. Odvozený výraz *škubánky* vznikl podle přípravy pokrmu – *škubané* z těsta lžící.

12.4 Cukání

Dotaz z webových stránek Poradte.cz od uživatele Alesfese: *„Když mi cuká(ne že by se to dalo nahmatat, ale něco jako cukání v oku nebo ve tváři, prostě je to cítit,nebo by se to dalo popst jako brnkání, tak každé 1-4 sekundy) někdy během dne pod šourkem(kde je jakoby skryté prodloužené těleso penisu) a nebo i navíc případně v celém údu, co to může být? Třeba dnes se mi to stalo 2x. Není při tom v erekci. Trvá to třeba mezi 2 minutami nebo 15 minutami. Je to něco nezdravého nebo nějaký signál?“*⁶⁸

⁶⁷ <https://www.poradte.cz/spolecnost/42607-nador-v-hlave.html>

⁶⁸ <https://www.poradte.cz/spolecnost/42008-cukani-mezi-nohama-v-udu-a-pod-sourkem.html>

V reakci na dotaz uživatelka Balzerka využívá stejného výrazu: „*Chce to nejspíš to samé, jako když cuká jiný sval, jiný nerv: Hořčík a B komplex.*“⁶⁹

Termín *cukání* je podle Slovníku spisovné češtiny ‚prudké a krátké trhání, šubání‘.⁷⁰ Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost (1978: 54) definuje *cukání* taktéž jako SSČ a dodává, že hovorově lze takto označit – mít cukání někam jít (nutkání, chuť, touhu).

Lékařský termín pro *cukání* je *fascikulace*. Jedná se o ‚samovolné záškuby svalových vláken‘, které nezpůsobují pohyb svalu jako celku, ale mohou být viditelné pod kůží. Vznikají při porušení nervu nebo míchy. (Vokurka 1995: 131).

Podle Rejzkova etymologického slovníku (2001: 109) pochází výraz *cukat* z německého *zucken*, jež souvisí s něm. *ziehen* (táhnout).

Podle Machkova etymologického slovníku (1968: 90) výraz *cukati* lidově *trhati*, *šukati*, slovensky *cukat* pochází z německého slova *zucken*.

Stručný etymologický slovník jazyka českého (1978: 115) objasňuje původ *cukání*, stejně jako předchozí etymologické slovníky, z německého výrazu *zucken*, které je příbuzné onomatopoickému a expresivnímu *ziehen* (táhnout).

⁶⁹ <https://www.poradte.cz/spolecnost/42008-cukani-mezi-nohama-v-udu-a-pod-sourkem.html>

⁷⁰ <http://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=cuk%C3%A1n%C3%AD>

Závěr

Cílem diplomové práce bylo porovnání laického pojmenování nemocí a jejich příznaků s lékařskou terminologií s ohledem na odborné definice a etymologický charakter výrazů. Lékařské termíny se poprvé v písemné podobě objevily v 5. století před naším letopočtem. Během staletí se nejen mezi vědci vedl usilovný boj, zda latinský, nebo řecký jazyk bude dominantním zdrojem lékařské nomenklatury. Vývoj lékařské terminologie byl velmi zdlouhavý a dominantním jazykem se stala latina, nicméně v klinické terminologii stále převažovala řečtina. V současnosti se autoři nových názvů chorob a symptomů inspiroují v anglickém a francouzském jazyce. V českém jazyce je podstatnou součástí lékařské terminologie latina a řečtina, avšak některé termíny jsou počeštěné.

Technický pokrok ve 21. století zapříčinil vznik webových portálů, které se věnují lékařskému poradenství. Uživatelé mohou diskutovat o svých nemocech, příznacích a problémech týkajících se zdraví. Odborníci či ostatní uživatelé mohou reagovat na tyto dotazy. Následná internetová diskuse, jež zahrnuje i poradenství, se stala jazykovým materiálem pro praktickou část této diplomové práce. Většina webových portálů zvýrazňuje nejvyhledávanější a nejfrekventovanější výrazy v lékařských internetových diskusích. Tyto výrazy jsou analyzovány v praktické části. Dotazy a odpovědi jsou uvedeny v originálním znění, z tohoto důvodu obsahují syntaktické, lexikální a morfológické nepřesnosti.

Z porovnání vyplývá, že lidé ojediněle využívají nepřesné výrazy pro nemoci a symptomy, aniž by znali jejich přesné definice. Pokud tato situace nastane, dochází k nedorozuměním a je velmi obtížné správně dotyčným poradit. Tato diplomová práce také prakticky demonstruje obtížnou práci lékařů, pro něž je složité vyznat se v obtížích jedince, jelikož pacient není často schopen správně popsat své symptomy nemoci.

V laickém názvosloví se objevují výrazy, které jsou utvořeny ze zkrácených tvarů odborných termínů (př. *schíza*, *depka*, *halušky*, *abst'ák*) a tak mají zřetelnou slootovornou strukturu. Nicméně především u mlůvy mládeže jsou jednotlivé výrazy a jejich významy považovány za méně závažné. Například výraz *depka*, odborně *deprese*, znamená v mlůvě mládeže být krátkodobě smutný, skleslý, avšak odborně se jedná o závažnou a dlouhotrvající poruchu psychiky, která může mít velmi špatný dopad na nemocného.

Další výrazy objevující se v laickém pojmenování nemocí a jejich příznaků jsou derivovány z konkrétního projevu nemoci či z pocitu při něm. Z analýzy lze zařadit do této „kategorie“ výrazy *bolák*, *bulka*, *žíznivka*, *pálení*, *chroptění* ad. U těchto pojmů si každý představí,

čím se jednotlivý symptom či nemoc projevuje. Příklad *bolák* se vyznačuje bolestí, *bulka* je menší boule, *žlznivka* se projevuje žíznivostí, *pálení* je nepříjemný až bolestivý pocit typický při popálení.

Následně z analýzy vzorků vyplývá, že existují laické výrazy, u kterých není možné vysledovat jejich etymologii. Přesto lidé vědí o jaké onemocnění či symptom se jedná. Příkladem je *bed'ar*, který je hovorovým výrazem pro akné. V diplomové práci se objevují výrazy, u kterých nelze přesně určit jejich etymologii, například *houser* či *šlic*.

Z pohledu lékařské nomenklatury je složité nalézt odborný termín některému laickému výrazu. Velmi často je nutné popsat konkrétní projev nemoci nebo symptomu. V této diplomové práci se jedná o výrazy *houser* a špinění, u nichž je důležitý kontext. Některé výrazy projevů nemocí nemají konkrétní ani příbuzný lékařský termín. Například výrazy *drbání*, *pálení penisu* a *mlaskání v oku*.

Většina tazatelů volí správné laické výrazy pro danou nemoc či symptom. Ojediněle se v některých případech objevuje nesprávné použití výrazu, což vede k nedorozumění, jelikož daný pojem má několik významů a je nutné, aby byl tazatel konkrétnější. Špatný výběr slov může ovlivnit tazatelovo zdraví, poněvadž odborník či jiný uživatel v internetových diskusích jim může na dotaz nevhodně poradit z důvodu chybné interpretace tazatele. Jako budoucí učitel českého jazyka mohu tuto situaci zlepšit a tím eliminovat případná nedorozumění v online poradenství.

Zdroje

Primární:

a) tištěné

BOZDĚCHOVÁ, Ivana. Morbus proffessionalis (K motivovanosti českých názvů nemocí). Naše řeč. 2006, roč. 89, č. 3, s. 113-122.

FILIPEC, Josef, ČERMÁK, František. Česká lexikologie. Academia, Praha 1985.

FILIPEC, Josef. DANĚŠ, František. Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost. Praha: Academia, 1978. 800 s.

HOLUB, Josef. LYER, Stanislav. Stručný etymologický slovník jazyka českého. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1978. 528 s.

HUGO, Jan, a kol. Slovník nespisovné češtiny: argot, slangy a obecná mluva od nejstarších dob po současnost. 3. rozšířené vydání. Praha: Maxdorf, 2009. 501 s.

JAROLÍMEK, Jan. Úvod do studia lékařství. Učebnice pro lékařské fakulty. Praha: Avicenum, 1988. 232 s.

KÁBRT, Jan. VALACH, Vladislav. Stručný lékařský slovník. Praha: Avicenum, 1984. 412 s.

LOUCKÁ, Pavla. Česká lékařská terminologie. Její vznik a vývoj. Vesmír, 74, 1995, č. 6.

MACHEK, Václav. *Etymologický slovník jazyka českého*. 2. opr. a dopl. vyd. Praha: Academia, 1968. 866 s.

NIKLÍČEK, Ladislav. ŠTEIN Karel. Dějiny medicíny v datech a faktech. Praha: Avicenum, 1985. 375 s.

REJZEK, Jiří. Český etymologický slovník. Praha: Leda, 2001. 752 s.

SCHREIBER, Vratislav. Medicína na přelomu tisíciletí: historie medicíny v kostce, současný stav a kam spěje. Praha: Academia, 2000.

ŠIMON, František. *Historia medicinae antiquae*. Príspevky k dejinám antickej medicíny. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2009.

VOKURKA, Martin. HUGO, Jan. Praktický slovník medicíny. 4. a rozšířené vydání. Praha: Maxdorf, 1995. 435 s.

b) elektronické

Doktorka.cz. [online]. Vitamins Cosmetics s.r.o. 1999-2014 [cit. 2016-05-10]. Dostupné z: <http://www.doktorka.cz/>

Internetová jazyková příručka. [online]. Jazyková poradna ÚJČ AV ČR, v. v. i. 2008-2016 [cit. 2016-05-13]. Dostupné z: <http://prirucka.ujc.cas.cz/>

LiveDOCTOR. [online]. Healthy & Rich, s.r.o. 2016 [cit. 2016-05-11]. Dostupné z: <http://www.livedoctor.cz/>

Poradte.cz. [online]. Poradna Poradte.cz 2004-2016 [cit. 2016-05-12]. Dostupné z: <https://www.poradte.cz/>

uLékaře.cz. [online]. MeDitorial, s.r.o. 2007-2016 [cit. 2016-04-29]. Dostupné z: <http://www.ulekare.cz/>

Umírání.cz. [online]. *Cesta domů, z. ú.* 2016 [cit. 2016-05-11]. Dostupné z: <http://www.umirani.cz/>

Velký lékařský slovník. [online]. Maxdorf 1998-2016 [cit. 2016-05-15]. Dostupné z: <http://lekarske.slovníky.cz/>

Sekundární:

a) tištěné

BEČKA, Václav, Jan. Slovník synonym a frazeologismů. Praha: Novinář, 1982. 464 s.

BERAN, Aleš. Výuka řecko-latinské lékařské terminologie ve studijních programech všeobecného lékařství na lékařských fakultách v České republice a ve světě. Praha, 2013. Disertační práce. Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta.

BERAN, Aleš. Vývoj lékařské terminologie. Praha, 2011. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta.

DOBIÁŠ, Jan, a kolektiv. Psychiatrie. Praha: Avicenum, 1984. 356 s.

DUIN, Nancy a Jenny SUTCLIFFE. *Historie medicíny: od pravěku do roku 2020*. Praha: Slovart, 1997.

HONZÁK, Radkin. Komunikační pasti v medicíně. Galén, 1999.

KÁBRT, Jan, CHLUMSKÁ Eva. Úvod do lékařské terminologie. Karolinum, 2004.

KRUŽICOVÁ, Zuzana. Dějiny dermatovenerologie na pražských lékařských fakultách v letech 1790-1945. Praha: 2013. Disertační práce. Univerzita Karlova v Praze, 1. lékařská fakulta.

LANGSLOW, David R. *Medical Latin in the Roman Empire*. reprinted. Oxford: Oxford University Press, 2002. Oxford Classical Monographs.

LUKÁŠ, Josef. Kolektiv autorů. Gynekologie. 2 vydání. Praha: Avicenum, 1970. 768s.

MAREČKOVÁ, Elena, ŠIMON, František a ČERVENÝ, Ladislav. Latin as the language of medical terminology: some remarks on its role and prospects. *Swiss Medical Weekly*. 2002, no. 132, s. 581-587.

MARTINCOVÁ, Olga, a kolektiv. *Nová slova v češtině – slovník neologizmů*. 1. vydání. Praha: Academia, 1998. 568 s.

MUSIL, Vladimír. Kvalitativní analýza správnosti užívání anatomické nomenklatury ve vybraných českých odborných periodikách. Praha, 2007. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Filosofická fakulta, Ústav informačních studií a knihovnictví.

POŠTOLKOVÁ, Běla. *O české terminologii*. Praha: Academia, 1983.

SAKAI, Tatsuo. Historical evolution of anatomical terminology from ancient to modern. *Anatomical Science International*. 2007, no. 82.

b) elektronické

ABZ slovník českých synonym. [online]. Web 2008-2016 [cit. 2016-05-07]. Dostupné z: <http://www.slovník-synonym.cz/>

ANAMNEZA. [online]. Web 2003-2012 [cit. 2016-05-16]. Dostupné z: <http://www.anamneza.cz/>

FAQ – časté otázky uživatelů poradny. *Poradte.cz* [online]. Poradna *Poradte.cz* 2004-2016 [cit. 2016-04-11]. Dostupné z: <https://www.poradte.cz/faq/>

Historie kliniky. *Klinika ORL a chirurgie hlavy a krku 1. LF UK a FN v Motole, Katdera IPVZ.* [online]. Copyright 1. LF UK v Praze 2016 [cit. 2016-05-07]. Dostupné z: <http://orl.lf1.cuni.cz/historie>

HOUSEK, František. Před půldruha stoletím vznikl v Praze Spolek lékařů českých. In: *Medical Tribune* [online]. 2012 [cit. 2016-01-08]. Dostupné z: <http://www.tribune.cz/clanek/26978-pred-puldruha-stoletim-vznikl-v-praze-spolek-lekaru-ceskych>.

HUPS. Úvodní strana. *Hups.cz* [online]. *Hups.cz* 2004-2016 [cit. 2016-04-11]. Dostupné z: <http://www.hups.cz/>

Codein slovakofarma. *uLékaře.cz* [online]. MeDitorial, s.r.o. 2007-2016 [cit. 2016-04-04]. Dostupné z: <http://www.ulekare.cz/leky/codein-slovakofarma-15-mg-1563>

NĚMCOVÁ, Daniela. Úvod do lékařské terminologie Rembrandt: Hodina anatomie doktora Tulpa, 1632, galerie Mauritshuis, Haag [online prezentace]. 2014 [cit. 2016-01-08]. Dostupné z: <http://slideplayer.cz/slide/4129106/>

Právní doložka. *Doktorka.cz* [online]. Vitamins Cosmetics s.r.o. 1999-2014 [cit. 2016-04-04]. Dostupné z: <http://www.doktorka.cz/pravni-dolozka/>

SCS.ABZ.CZ SLOVNÍK CIZÍCH SLOV. [online]. *Scs.abz.cz* 2005- 2016 [cit. 2016-05-17]. Dostupné z: <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/>

Seznam použitých zkratk

lat.	latinsky
med.	medicínsky
něm.	německy
PSM	Praktický slovník medicíny
RES	Rejzkův etymologický slovník
řec.	řecky
SESJČ	Stručný etymologický slovník jazyka českého
SSJČ	Slovník spisovného jazyka českého
VLS	Velký lékařský slovník